

BDP – BOLJE DONOŠENJE PRORAČUNA

Transparentnost donošenja proračuna
u Hrvatskoj i sudjelovanje građana u procesu

CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE

EUROPSKA UNIJA
ULAGANJE U BUDUĆNOST

Projekt „Neka se i glas građana čuje“

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda

Projekt sufinancira Ured za Udruge Vlade Republike Hrvatske

www.cms.hr

| Zagreb, travanj 2014.

Dodatne informacije

Ovaj projekt provode:

Centar za mirovne studije

A: Selska cesta 112a, 10 000 Zagreb

t: 01 / 4820094

e: cms@cms.hr

www.cms.hr

Srpsko narodno vijeće

A: Gajeva 7/1, 10 000 Zagreb

t: 01 / 4886 376

e: ured@snv.hr

www.snv.hr

Centar za mlade Dalj

A: Bana Josipa Jelačića 12, 31 226 Dalj

e: oljaa.bojan@gmail.com

Projekt „Neka se i glas građana čuje“

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda – Ulaganje u budućnost

Projekt sufinancira Ured za Udruge Vlade Republike Hrvatske

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Centra za mirovne studije

Kontakti relevantnih institucija iz sustava upravljanja EU fondovima:

Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova

www.mrrfeu.hr

fondovi@mrrfeu.hr

Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva

<http://zaklada.civilnodrustvo.hr>

zaklada@civilnodrustvo.hr

Ured Vlade Republike Hrvatske za udruge

www.uzuvrh.hr

info@uzuvrh.hr

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Za više informacija o EU fondovima – <http://www.strukturnifondovi.hr/>

Sadržaj

1. Uvod
2. Pozadina teme: BDP – bolje donošenje proračuna
3. Male grupe i plenarna rasprava
 - 3.1. Praćenje rada malih grupa
 - 3.2. Pitanja malih grupa postavljena na Plenumu
4. Rezultati ankete agencije Target
 - 4.1. Profil sudionika deliberacije
 - 4.2. Mnijenje prije i nakon deliberacije
 - 4.2.1. Stavovi o tome tko treba upravljati proračunom i kreirati ga
 - 4.2.2. Stavovi o tome je li proračun socijalan ili razvojan
 - 4.2.3. Stavovi o pojedinim stavkama i institucijama iz rashodovne strane proračuna
 - 4.2.4. Stavovi o monetizaciji autocesta
 - 4.3. Stupanj informiranosti sudionika prije i nakon deliberacije
 - 4.4. Evaluacija skupa od strane sudionika
5. Zaključci i preporuke

1. Uvod

U okviru projekta „*Neka se i glas građana čuje / Polling voices - Citizens debate and advocate for sustainable social change*“ Centar za mirovne studije (CMS) je proveo treću deliberacijsku raspravu u Hrvatskoj održanu 24. i 25. siječnja 2015. u hotelu Kaj u Mariji Bistrici. Partneri u provođenju treće deliberacijske rasprave bili su Institut za javne financije, Srpsko narodno vijeće i Udruga mladih Dalj, vanjski suradnici sa Sveučilišta Stanford te prof. Ana Matan s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.

Model deliberativnog javnog mnijenja (deliberative polling) razvijen je od strane Centra za deliberativnu demokraciju (Sveučilište Stanford, SAD) te do sada proveden u preko deset zemalja u svijetu. Metoda predstavlja pokušaj da se istraživanja javnog mnijenja i rasprave u kojima sudjeluju građani koriste na nov i konstruktivan način. Ona uključuje građane birane kao reprezentativni uzorak u rasprave o važnim političkim pitanjima, a ključni moment je da osim rasprave građani dobivaju stručne informacije o pitanju o kojem se raspravlja te političke poglede svih zainteresiranih strana. Građani koji sudjeluju u raspravama okupljaju se tokom jednog vikenda, te sa stručnjacima i političkim liderima raspravljaju o zadanoj temi i donose zaključke. Cilj metode je pokazati da kada građani imaju dovoljno informacija i prilike razmijeniti mišljenja, donose zaključke koji nisu isključivo bazirani na ideološkoj ili iracionalnoj podlozi, već da mijenjaju mišljenje i stavove u odnosu na činjenice koje im se predoče i objasne.

Tema prve deliberacije koju je CMS organizirao u Tuhelju bila je (tada) novi prijedlog Zakona o radu. Tema druge deliberacije bila je „Ostvarivanje prava manjina: integracija ili sukob i podjela?“.

Tema treće deliberacije, o kojoj govori i ovaj *policy paper*, nosila je naziv „BDP – bolje donošenje proračuna“, a temom se željelo propitati mogu li i u kolikoj mjeri „obični“ građani utjecati na donošenje lokalnih i/ili državnog proračuna. Veliki naglasak stavljao se i na transparentnost donošenja proračuna u Hrvatskoj pri čemu se propitalo koliko je prijedlog proračuna i usvojeni proračun dostupan i razumljiv građanima, kakvi sve dokumenti postoje u lokalnim sredinama koji olakšavaju građanima razumijevanje i sudjelovanje u procesu donošenja proračuna itd.

Organizatorice iz Centra za mirovne studije svaki puta za deliberaciju odabiru aktualnu temu u hrvatskome društvu, a početak godine je idealan za raspravu o proračunu, s obzirom da je to vrijeme rebalansa.

2. Pozadina teme: BDP – bolje donošenje proračuna

Proračun (budžet) je uvijek zanimljiva i aktualna tema, a zbog ekonomske krize očekuje se da će i u budućnosti biti u središtu interesa javnosti. Proračun je temeljni financijski dokument grada ili države u kojem su iskazani svi planirani godišnji prihodi i primici, te svi izdaci i rashodi grada ili države koje odobrava Gradsko vijeće ili parlament – Hrvatski sabor. U njemu se djelomično reflektiraju osnovne socijalne i političke smjernice i strategije određenog društva. Kroz njegovu prihodovnu i rashodovnu stranu, odražavaju se i društveni odnosi. Na način kako je definirana i strukturirana prihodovna strana, pojedine socijalne skupine u većoj ili manjoj mjeri su dužne izdvajati određena financijska sredstva. S druge strane, rashodovna strana ukazuje da se država brine za pojedine skupine i njihove potrebe i prava, odnosno da se favoriziraju određeni projekti, područja društvenog života te s njima povezani interesi. Jedan znatan dio populacije svoje dohotke temelji gotovo isključivo na proračunu (javne i državne službe), a većina subvencija za nezaposlene, poljoprivrednike i druge skupine zavise od proračuna. **Proračun s obzirom na svoju strukturu može biti više razvojan ili više socijalan. O smjeru u kojem će se neki proračun razvijati (prema razvojnem ili prema socijalnom) ovisi i smjer budućnost određene zemlje.** Usprkos tome, često je proračun teško razumjeti i stručnjacima, a građani se pri pogledu na sam dokument osjećaju sasvim bespomoćno. Neophodno je stoga da građani budu informiraniji, da proračun bude transparentan, pa tek nakon tih pretpostavki moguće je da se građanke i građane uključe u proračunski proces. Otvorenost proračuna podrazumijeva mogućnost građana da dobiju potpune, bitne, točne, pravovremene i razumljive informacije o proračunu. Pritisak građana na političare i njihovo uključivanje, u konačnici bi trebalo dovesti do efikasnijeg racionalnijeg proračuna, povećanja odgovornosti političara i javnog sektora te ograničavanja mogućnosti za korupciju.

Proračun se odnosi na fiskalnu godinu, a to je razdoblje od 12 mjeseci, koje počinje 1. siječnja i završava 31. prosinca. U Hrvatskoj postoje tri razine proračuna: državni proračun, proračuni izvanproračunskih korisnika državnog proračuna te proračuni jedinica lokalne i regionalne samouprave.

Građani mogu biti aktivni u svim fazama proračunskog procesa:

- u fazi pripreme proračuna uključiti se u donošenje odluka o programima
- kroz mjesne odbore, gradske četvrti, ili slanjem prijedloga i komentara zastupnicima u Gradskoj skupštini pokušati utjecati na konačni proračun
- nadzirati izvršenje proračuna i rezultata
- u fazi financijskog izvješćivanja - komentiranje, zahtijevanje jednostavnih izvješća i usporedba rezultata općine ili grada s drugim gradovima i općinama.

Prednosti participativnog donošenja proračuna su unaprjeđenje odnosa grada i građana, promocija transparentnosti i odgovornosti što smanjuje korupciju, jača se povjerenje građana u institucije Grada i njegove predstavnike te podiže razina političke kulture. Razvijaju se kapaciteti civilnog društva. Pravednijom raspodjelom financijskih resursa smanjuje se društvena nejednakost, a doprinosi i smanjenju marginalizacije ugroženih društvenih skupina. Također, postoje mnoga istraživanja koja govore u prilog veće transparentnosti proračuna – takve zemlje su uglavnom bogatije, manje korumpirane i imaju učinkovitije javne usluge.

U Hrvatskoj postoje dobri primjeri većeg uključivanja građana u proces donošenja proračuna pa tako primjerice u Crikvenici postoji obaveza javne rasprave o proračunu, Metković je učinio neke pozitivne korake, kao i Varaždin ili Pazin koji je organizirao nekoliko javnih rasprava za građane, dok Zagreb ima vodič za proračun prilagođen građanima. No, državna razina još uvijek ne izlazi ususret građanima, kao ni županije.

3. Male grupe i plenarna rasprava

Deliberacijski proces predviđa sastavljanje stavovima uravnoteženih materijala koje sudionici od organizatora (ovdje je to Centar za mirovne studije) zaprime prije same deliberacije i koji bi im trebali pomoći u cijelome procesu da se bolje informiraju. Deliberacija započinje T1 upitnikom te se nastavlja radom u malim grupama s moderatorima, za vrijeme kojih se osmišljavaju pitanja koja se zatim postavljaju stručnjacima na plenarnim raspravama. U nedjelju, također nakon malih grupa, slijedi plenarna rasprava, a na kraju dana sudionici ispunjavaju T2 upitnik koji je istovjetan upitniku T1, a služi za to da bi se vidjelo jesu li tokom procesa sudionici promijenili mišljenja, i o kojim pitanjima. Time je i službeno cijeli proces završen.

Za vrijeme proračunske deliberacije na plenarnim raspravama bili su prisutni sljedeći stručnjaci: bivši ministri financija **Slavko Linić** i **Martina Dalić**; profesor na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu i Zadru, **Jurica Šimurina** (Ekonomika razvoja, Ekonomska politika, Ekonomika okoliša, Makroekonomija); profesorica na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, **Nika Sokol Šimurina** (Javne financije, Međunarodni aspekti oporezivanja i Porezni sustav RH); te **Predrag Bejaković** i **Ivica Urban** s Instituta za javne financije.

3.1. Praćenje rada malih grupa

Kao i svakog puta dosad, sudionici/-e podijeljeni su u tri grupe, svaka sa svojim moderatorom, članom Hrvatskog debatnog društva, koji su osim svojih grupa u prijedodnevrim satima moderirali i plenum u subotu i nedjelju. Rasprave u malim grupama otvaraju moderatori, ali u pravilu što manje interveniraju u proces razgovora. Ovaj su put, s obzirom na temu, rasprave otvorene s pitanjima: „Što je proračun? Zašto je on bitan u okviru demokratskog procesa?“. Nakon što su sudionici pokušali dati odgovor na to postavljeno je i pitanje trebaju li i u kojoj mjeri građani sudjelovati u izradi proračuna. Nakon toga rasprava se odvijala svojim prirodnim tokom – sudionici su svjesni da za vrijeme prve i druge sesije u malim grupama moraju zajednički doći do pitanja koja će poslije postavljati predstavnici njihovih grupa stručnjacima u plenumu.

Drugi dan, po običaju, sudionici prvo komentiraju što su jučer čuli na plenumu i koliko su zadovoljni s onim što su dobili kao odgovore na svoja pitanja. Pokušaj je raspravu drugi dan usmjeriti na konkretnije primjere trenutačne hrvatske zbilje, poput pitanja franka te oprosta duga. Opet nakon toga rasprave teče svoji prirodnim tokom, u kojoj se neki ljudi više, ili manje javljaju za riječ (zadaca je moderatora da se svi osjećaju dovoljno sigurno reći barem nešto).

Zaključak je moderatora da i ovakav ciljani uzorak sudionika za deliberaciju o proračunu pokazuje relativno nisku razinu znanja o tome: što je politička odgovornost a što pravna, funkcija i ideja proračuna, odnosa izvršne i zakonodavne vlasti, savjetodavnih funkcija koje bi struka mogla imati u tom procesu, razlike između države i trgovačkog društva, doktrinarnih razlika i rješenja koja nudi ekonomska politika. Sve su to pitanja koja su vezana uz ono što se ispostavilo kao glavno deliberativno pitanje, a to je kakav bi proračun trebao biti.

Sljedi izbor impresija iz jedne 'male grupe':

- *Sustav je takav da ne potiče da se plaće lako povećavaju, poslodavcima je to onemogućeno. I moramo razlikovati prirez i porez, to su dvije vrlo različite stvari.*
- *Problem su strahovito velika davanja za socijalu, u začaranom krugu smo koji je teško presjeći, ako nisi nikad bio bolestan imaš velika davanja bez veze, dakle davanja su nam prevelika.*
- *Ubili smo se s povlaštenim, braniteljskim mirovinama/ braniteljske mirovine od 2-3 tisuće kuna nisu dobre jer niti aktivno radi niti može živjeti od toga.*
- *U privrednom sektoru postoji odgovornost za trošak, eto toga nema u državnom sektoru.*
- *U Samoboru do rata je sve bilo, a danas nema nista. Fotokemika. Danas nema nista.*
- *Nemamo ideju o ruralnom razvoju. Zna bit previše suncokreta ili uljane repice. Iduće godine opet ideš u banku po kredit... dakle nema sustavnog praćenja tko i kad treba ulagati u što.*
- *Proračun smo zasnovali na trgovini, a ne na proizvodnji. Mi smo preskupi, previse energije se troši ludo. Dobro, ne mozemo konkurirati Kini i globalnom svijetu, ali ni ne trebamo. Moramo znati što možemo, a što ne možemo.*
- *Kod nas je svijest itekako upitna. Primjer iz odjela kojeg vodim je kolegica koja je prikazala prekovremeno iako ih nije odradila. Nemamo savijest i svijest o javnom novcu!*

-Možemo cijeli dan pričati o tome je li država pokradena i siromašna, ali to nije pitanje. Pitanje je da li su davanja prevelika (socijalna davanja). Naše plaće su male, ali da li su davanja prevelika ili premala, o tome možemo pričati. PDV nam je toliko velik... o tome se treba pričati. Zakoni su zakazali; kad ja vidim kako se radi, a to ne mogu nikome prijaviti... „ako nisi zadovoljan, nađi bolje“ princip. Strašno je da cijeli život radiš, a da ti je mirovina dvije-tri tisuće kuna. To je sramota. Moja mama je radila 40 godina i ima mirovinu 2.200. To je prestrašno.

-U svim sektorima je dumping cijena, a tebi troškovi rastu, dakle kao poslodavac si prisiljen raditi u mutnom. Poznanik je imao obrt 20 godina i kaže da ne može više. Treba ti 1000 dozvola i 1000 inspekcija. Država samo od toga živi, da naplaćuje svoje potraživanja. Samo se tako puni državni proračun. A nikad nemamo novaca.

-85% državnog proračuna ide na plaće, penzije i dugove. Pa kako ćemo naprijed? Zato moraju puno dati otkaza, ali ne možemo to jer svi rade u državi, država je najveći poslodavac u državi.

-Treba srezat udio u državnim i javnim službama. Tko dodje na vlast i reformira upravu taj gubi sljedeće izbore. U Americi i nekim zemljama gledaju kako će izgledati njihovo društvo 2050. godine. U MORH-u se mjenja sve do šefa smjene, maltene i čistačice smijene. Ako pobijedi SDP onda je njihov kadar. Isto je za HDZ. Padnu na niža radna mjesta ovi koji su radili do smjene vlasti. Čim je pobijedila Kolinda svi su živnuli, HDZ-ovci su se počeli pozdravljati na hodniku.

Rasprava se tako u malim grupama otprilike vodila na dvije razine. Na prvoj se raspravljalo trebaju li građani biti više involvirani u proces - opći konsenzus je bio da bi trebali. Drugu razinu predstavljala je rasprava oko mehanizama, koji su nekima opet pretjerano složeni i u značajnoj mjeri politički organizirani, da bi ih sudionici razumjeli ili bi mogli ponuditi rješenja koja oni kao građani zahtijevaju. Nakon što su se u grupi formirala ta pitanja, u njoj raspravljena te postavljena i na plenumu, rasprava se okreće u smjeru kakva bi država zapravo trebala biti - socijalna ili liberalna. Isto kao i odgovor na pitanje kakav bi proračun trebao biti, koji je prvenstveno instrument, odgovor je ostao na „i jedno i drugo“.

3.2. Pitanja malih grupa postavljena na Plenumu

Pitanje 1

Ako nisam članica stranke, ako ne sudjelujem u radu mjesnog odbora, normalan građanin glasa jednom u četiri godine. Na koji način ja kao „obična građanka“ mogu utjecati na donošenje i pratiti provedbu proračuna, dakle aktivnije, a ne kao sad da se ide direktno gradonačelniku?

Slavko Linić

U ovom trenutku građani mogu vrlo malo utjecati na donošenje proračuna, jer politika građanima nije rekla sto je to donošenje proračuna. Hrvatska se bavi samo rashodovnom stranom proračuna. Npr., u našem mjestu treba urediti bolnicu, a vi ste građanin koji gleda kako će se i što u zajednici napraviti, da li bolnica, da li cesta. Onog trenutka kada proračun počnu političari politički proračunavati, moramo politički reći sto mislimo o prihodovnoj strani proračuna, o porezima. Kad netko dođe i kaže mi moramo oporezivati veći broj bogatih građana, a da bi to postigli smanjit ćemo vam poreze pa ce vam biti veća neto plaća, u takvom trenutku vi ćete moći birati stranku i ljude koji ce se moći birati na toj osnovi. Dakle

imamo razliku da li ćemo oporezivati rad ili potrošnju, od tog trenutka je da građani manjeg imovinskog stanja moraju platiti manje poreza i prireza. Kad građanima uspijemo objasniti proračun, uspjeh ćemo u približavanju proračuna građanima. Drugi razlog je upravljanje imovinom. RH ima ogromnu imovinu, pomorska dobra, zemljišta, šume, ali su prihodi od toga 2,5 %. Dakle vi trebate prepoznati političare koji će vam dati odgovor na pitanje sto npr. s državnom imovinom? Dakle ja moram Riječanima objasniti da li sam im dao za bolnicu ili za cestu.

Ivica Urban, IJF

Preko društvenih mreža, blogova pojedinac može iznijeti svoje mišljenje koje će u tren oka biti dostupno građanima. Ako je ta analiza suvisla, to će zainteresirati novinare i to će možda doći u medije i zainteresirati političare.

Nika Sokol Šimurina

Odgovor je samo na izborima. To je jedino mjesto u demokratskim društvima gdje građanin može nešto reći. No to ne znači da ostatak godine zainteresiranost građana treba prestati. U Skandinaviji je, npr., javnost puno više uključena u ova proračunska pitanja i prate procese na različite načine kroz cijelu godinu.

Martina Dalić

Formalno, tako je, izbori, međutim, između ovih dviju točaka izbora ipak postoji jedno vrijeme. U tom vremenu ja držim da treba propitivati, posebno ove koji obnašaju vlast - treba držati vlastodržce u atmosferi odgovornosti. Ljude koji su u izvršnoj vlasti, ali i lokalnoj. „Sve možeš, ali dok si na vlasti“ je jedna pošalica. Ministar sve može, ali samo dok je na vlasti. Valja razvijati kulturu postavljanja pitanja, propitivanja, naravno tu važnu ulogu igraju i mediji, i oni su na neki način predstavnik građana i to je jako važno u mjeri u kojoj oni to prepoznaju. To je pitanje društvenog sazrijevanja i demokratskog razvoja. Vidim da je osnovana udruga poreznih obveznika, i ja se strašno veselim čuti kako oni zamišljaju svoj rad.

Predrag Bejaković

Hrvastka je ipak napravila veliki korak u transparentnosti. Varaždin i Zagreb imaju proračunski vodič, a gradonačelnici npr. Crikvenice sa svojim mještanima donose lokalni proračun. Mi smo radili analizu kvalitete života koja je pokazala da je povjerenje iznimno nisko. Političari moraju prekinuti taj magični krug nepovjerenja. Transparentnost je nusporedivo veća danas nego prije 10-15 godina - samo o nama ovisi koliko ćemo to koristiti.

Pitanje 2

Zbog čega se za obranu izdvaja npr. 4 %, za obrazovanje 8% ili za zdravstvo 15%?

Martina Dalić

Studente se uči da je proračun temeljni akt fiskalne politike. Ako političari imaju dobre namjere, a nije poduprto novčanim izdvajanjima, nista od toga. Proračun bi trebao održavati ono sto su političari obećali na izborima. Proračunom se naravno želi utjecati na sektor države. Proračunski rezultati su višestruki. S jedne strane proračun je instrument s kojim država utječe na zbivanja u tržišnoj ekonomiji. Ona je kod nas najveći sudionik na tržištu. Zbog toga govorimo o većem ili manjem deficitu i oko toga se jako vrtimo. Naravno u detaljima proračuna nalaze se i odgovori na pitanja koja je socijalna politika neke vlade, da li

je investicijska, itd. I zato bez obzira na to koje je boje politička vlast rezultati proračunske politike su višestruki. Meni je važan način na koji država kroz proračun pokazuje kakav je njezin odnos prema privatnom sektoru, jer eto ja zbog svojih pogleda smatram da je odnos države prema privatnim ulaganjima jako važan segment vlasti. G. Linić se možda neće složiti sa mnom. Proračun kao kompleksan dokument u sebi sadrži različite informacije. Sankcija npr. nema. Ako usporedite državu i poduzeće vidjet ćete da je stvar različita. Vladu se samo kontrolira na izborima. Proračun nije dokument gdje možete krenuti ispočetka. Jedna od naših odluka je bila da ćemo izgraditi strašno puno autocesta i ne možemo pobjeći od posljedica te odluke. Zato danas u Europi imamo najviše autocesta per capita.

Slavko Linić

Dva su cilja. Da bude socijalan i da bude razvojan. On mora imati razvojnu komponentu jer je konkurentnost bitna, a drugo moramo brinuti o obrazovanju, zdravstvu i mirovinskom sustavu. Ostaje problem kako izjednačiti ta dva cilja da deficit u proračunu ne postoji. Mi proračun na deficit oko nula posto ne možemo dovesti. Zašto? Mirovinski sustav proizvodi ogromni gubitke. 17 milijardi kuna je gubitak svake godine u mirovinskom sustavu. A prosječna mirovina je 3200 HRK. Može li se od toga živjeti? Pa baš i ne. Obrazovni i zdravstveni sustavi su nam besplatni i to nam nameće enorman deficit. A tu su i stari dugovi, 11 milijardi kuna kamata. Zamislite, 17 milijardi i 11 milijardi: to je 27 milijardi i sad ti u hrvatskim prilikama na to odgovori!

Pitanje 3

Svake četiri godine se mijenja politička struktura. A ništa se ne događa. Neka porezi budu takvi kakvi jesu, ali kako potaknuti proizvodnju?

Slavko Linić

Upravljanje imovinom su rezultati. Zašto HEP u četiri godine nije otvorio hidro i termoelektranu i zaustavio uvoz energije? Zašto nismo pruge izgradili, veći promet kroz luke, tu se vidi efikasnost kroz upravljanje imovinom. Tu se vidi konkurentnost u hrvatskom gospodarstvu.

Martina Dalić

Moramo raspraviti o ulozi države u ekonomiji. Koje je naše suglasje kao društva. Što očekujemo od države, kako se država kao ekonomski i politički subjekt treba ponašati - i tu smo se vratili na srž pitanja.

Ivica Urban

Proračunski dokumenti bi trebali sadržavati što opširnije i sadržajnije informacije o proračunu. Učinke tih mjera je dosta teško mjeriti, za to su potrebna stručna znanja. Mi na Institutu (za javne financije) se trudimo mjeriti učinke državnih mjera na poreznu i rashodnu politiku; na zaposlenost, prihode i rashode, to je dosta kompliciran posao, mislim da možda država, odnosno ministarstva nemaju dovoljnu ekipiranost odnosno odjele koje bi radili tako složene poslove, što se uočava u državnom proračunu gdje se ne nalaze precizna objašnjenja koji su bili rezultati proračunskih mjera. Bez temeljitih analiza ne možemo imati pravu raspravu.

Predrag Bejaković

Zamislite kako ćete izmjeriti učinke proračuna na obrazovanje. Mi ne izdvajamo malo za informatičku pismenost, a pismenost nam je niska. Pogledajte rezultate informatičke pismenosti kod 15-godišnjaka,

jako je nisko, niže od ekonomskog prosjeka. Mi razmjerno puno trošimo, ali su učinci dosta loši. Anto Bajo je napisao knjigu o izdvajanju na obrazovanje i dokazao da su dosta upitni učinci izdvajanja za obrazovanje.

Pitanje 4

Tri konstruktivne mjere za rashodovnu stranu, za smanjenje rashodovne strane, bez obzira na posljedice

Ivica Šimurina

Oni koji imaju otpremnine odu i od loše situacije ste napravili goru. Zatim date svima otkaz. Ukinete izdvajanja za zdravstvo, svi moraju po cjeniku platiti za zdravstvo. Ako imate psa imate cjenik za njega, tako ćete i za sebe. Što ne znači da ćete imati superiornu uslugu. Možete smanjivati rashodovnu stranu, ali je pitanje da li ćete dugoročno doći do bilo čega. Ako prodate svu državnu imovinu i kažete „mi ne znamo s tim upravljati“, morate ju prodati po svjetskim cijenama i to ne možete diktirati.

Od 80ih mi vrtimo neki dug. Trenutno je kamata bez glavnice cijela znanost i visoko obrazovanje. 80ih bila je dužnička kriza. Ali pogledajte posljedice u Grčkoj, npr. Ako vam netko uzme pola plaće, a produži radno vrijeme... Vidjet ćete što će se u društvu dogoditi.

Slavko Linić

Nama su rashodi niski. Nama je zdravstveni sustav neracionalan. Previše kreveta. Mi imamo jako malu zemlju, tri KBC-a treba imati, a sve ostalo dnevne bolnice. Zdravstvo od 25 milijardi je preveliki iznos koji trošimo. Drugo smanjenje je naš utjecaj u javnotrgovačkim društvima, tu mislim na koncesioniranje autocesta, apsurd je da mi moramo otplatiti 30 milijardi eura s kamatama. Zašto? Dajte nekom da upravlja time i otplaćuje dug, a cijenu dogovorite ugovorom. Tri godine se borimo s hrvatskim željeznicama, imamo enorman broj zaposlenih u cargo, ništa nismo smanjili, ne mozemo kontrolirati rashodovnu stranu, cargo ima loše lokomotive, ali 2500 ljudi dobiva mjesečno plaću koji nisu zaradili! Hrvatska željeznička infrastruktura je naša obaveza! Mi imamo gdje uštediti: dobrim koncesijskim ugovorom i tamo ne smije biti socijale! Treće, imamo neracionalan sustav lokalne samouprave. Zalažem se da pravo lokalne samouprave bude onoliko veliko koliko bude fiskalnih kapaciteta. Dakle: lokalna samouprava; javni sektor i zdravstveni sektor.

Martina Dalić:

Ja sam za bitku na rashodovnoj strani. Zato što mislim da reforme koje su na rashodnoj strani imaju bolje efekte, jer smanjuju troškove države i smanjuju količinu tih rashoda, uklanjaju blokade privatnog sektora. Da bi ekonomija išla naprijed mora imati manje troškove, a država to mora omogućiti reformom državne lokalne javne uprave. Nas drži kriza upravljanja. Ta reforma bi trebala otkloniti to što ljude izluđuje. Trebala bi smanjiti birokraciju koja predlaže predlaganje rješenja i ponuditi jednostavniju mrežu institucija. Osobno sam se bavila analizom rada učinkovitosti i podupiranja profesionalnih vještina i znanja i nije to naišlo na neki odjek. To stoji kao neki paket zakona iako svi o tome govore! Svi govore o načelima vrednovanja rada, o tome govore sve stranke, i lijeve i desne. Drugo je privatizacija. Ja ne mogu razumjeti zašto Zagreb ima u vlasništvu ljekarne. Je li imaju neki posebni lijek koji ima samo gradska ljekarna, a nema ga u privatnoj? Uvjerena sam da bi bilo više mjesta za zapošljavanje ako se privatiziraju npr. samo gradske ljekarne. Da su prije deset godina privatizirana brodogradislita ostalo bi nešto na tom

polju gdje bi se zapošljavali ljudi. A kako smo ih držali do zadnje sekunde u državnom vlasništvu onda su nam oportunitetni troškovi izgubljenih radnih mjesta vrlo visoki.

Ivica Šimurina

Razmišljajmo o tome da li bi nove ideje koje bi nastale otkazom ljudi u brodogradnji došle od ljudi koji su dobili otkaz, od 55 godina? Ne.

Slavko Linić

Vratimo se na kargo. HŽ infrastruktura ne ulaže u pruge, a dali smo strancima da se voze prugama. Mi smo sad dio EU. Ne možeš opstati na tržištu? Odi u socijalni program.

Pitanje 5

Koja je razlika nesposobnosti menadžera i nesposobnosti politike?

Slavko Linić

Ja znam da politici nije lako smanjiti 2500 zaposlenih u kargu. Ali u ovom trenu vlasnika karga predstavlja politika, vlada, i oni o tome moraju brinuti!

Pitanje 6

Zašto vi niste riješili problem karga? Zasto tim ljudima niste dali otkaz i to riješili? Vi ste dobili mandat u Planu 21.

Slavko Linić

2013. godine ministar ekonomije je dao posao nepouzdanim kontaktima iz Rumunjske, umjesto da je dao Slovacima i Nijemcima, jer je Rumunj obećao nemoguće. Ja sam nakon toga otišao, a ministar nije ništa napravio, ni pokrenuo stečaj, danas najviše jamstava da ide na teret državnog proračuna i zato se ne grade nove pruge.

Pitanje 7

Zašto se proračun ne prognozira dugoročnije?

Ivica Šimurina

To bi značilo dogovor HDZ-a i SDP-a, osobito jer smo ušli u EU. Ulaganja u zdravstvo nisu oprema i strojevi nego ljudi. Strateški ciljevi su dugi, a proračuni traju četiri godine. Nasi liječnici nisu loši, kardio i neuro idu u SAD na školovanje, znači da nisu loši. Mi bi trebali napraviti da drugi kod nas rješavaju svoje zdravstvene probleme i da se namire manjkovi u zdravstvenom sustavu.

Slavko Linić

Zašto ne izdvojimo mirovinski sustav? To je HZMO, tu je premijer podržao svog prijatelja u nerazumnoj odluci, bio je sukob između ministra i direktora HZMO. Zato treba raditi višegodišnje proračune, ali se nedovoljno bavimo njime, i javnost i stručna javnost.

Martina Dalić

Recimo slučaj izlaska Hzzo iz riznice. Ja tu nemam nekih strasti i mišljenja, ali mogu vidjeti razloge zašto bi Hzzo bio izvan riznice, a taj razlog je reforma zdravstva, što smo izrecitali sada ovdje. Ali kako to napraviti... temeljita reforma je način financiranja i odnosi na tržištu zdravstva, ali Hzzo da izađe iz riznice se mora transformirati i omogućiti drugima da se uključe u utakmicu pa cu ja kao građanin birati u koju cu izdvajati pa ćemo vidjeti što rade bolnice i kako troše novce. A danas Hzzo funkcionira kao fond. Bolnica šalje fakturu, a Hzzo plaća, a nitko ne ide u inspekciju. Ja bi rekla da ako Hzzo funkcionira kao fond samo plaća fakture državnih bolnica, onda nema razloga da funkcionira van proračuna. Ali to odgovara na pitanje zašto rješenja ne mogu doći brzo. Jer smo u dubokoj krizi kad se problemi ne mogu riješiti u tri i pol godine. Nama ne nedostaje strategija, ali nije to kapitalan problem nego je nisko povjerenje, niska sigurnost i nepostojanje društvenog dogovora i nema dogovora između stranaka i sindikata da za rast Hrvatske od 4-5 % treba napraviti ABC na dva lista papira koji svaki građanin mora razumjeti.

Pitanje 8

Kako građane potaknuti da sudjeluju u procesu donosenja proračuna?

Nika Sokol Šimurina

Studenti proračunske politike jako malo o tome znaju - u ovih dvadeset godina dobivam iste odgovore, ili slične odgovore kao i prije točno dvadeset godina.

Slavko Linić

Nema dvojbe da je to vrsta edukacije, tu HRT mora imati dio programa okrenut prema ovim pitanjima, kao i NVOi koji bi trebali više biti aktivni pred ciklus donošenja lokalnih i državnog proračuna da proba spojiti građane s političarima. 1990ih su tribine bile odlične, zainteresiranost je bila velika - divno je razgovarati s ljudima. NVO sektor bi mogao biti poveznica vlasti i građana. Uzmimo primjer autocesta. Svi su protiv monetizacije autoceste. Jer to više neće biti naše ceste. Kao da će se netko drugi voziti po njima. Poraste će cijena! Ne mora! Zašto bi porasla cijena? To su hrvatske ceste na hrvatskom tlu. Ali mi smo dužni 4 milijarde eura! Pretpostavka je da ćemo to vratiti za 30 godina! Ako bi koncesionirali, pretpostavka je da bi vratili 3 milijarde, a mi ćemo vratiti jednu jednu milijardu. A vi ćete onda moći uložiti u pruge i lokalne ceste. Objašnjavate to građanima i oni vele, ne mi smo ipak protiv toga jer zašto bi oni bolje održavali? To te pitaju građani. Zato što oni imaju novaca a mi ne! Ako daju novac u švicarsku banku moraju platiti naknadu za čuvanje novca i zato ga ulažu u cestu jer ce dobiti 2% i žele zaraditi na gotovom novcu. Što Hrvatska nema, nema taj novac, jer ima dug i mi smo u nemogućnosti to objasniti građanima i želi sad sindikalist državu za vlasnika jer ne želi da se itko ikad otpusti. A komunikacije s građanima koliko god hoćete.. mi imamo komunikaciju ali politika je izgubila povjerenje.

Pitanje 9

Na stranicama Ministarstva financija nije jasno što se i kako troši - jako se loše prikazuju proračunska trošenja.

Slavko Linić

Smatram da je ono objavljeno sasvim dovoljno za običnog građanina. Ali za zainteresiranu javnost to mora biti bolje. Ja neću ni sam čitati 600 stranica. Dakle mora postojati više razina objave proračuna. Ono s čim se moramo više baviti su revizije. Na reviziji se sve mora odražavati i prikazivati. Svi mi koji pratimo razradu troška pratimo reviziju, to su vrlo ozbiljna izvješća koja stručnjacima ne smiju promicati.

Martina Dalić

Pravo pitanje je što je s reformom zdravstvenog sustava - jedino do čega mogu doći je financijsko izvješće HZZO. Ja kad kao (bivša) ministrica pitam za izvještaj oni mi pošalju tablicu. I što da ja radim s tablicom, ne znam da li su podaci točni. Moram im vjerovati. To što negdje ne mogu provjeriti podatke nije dobro.

U Ministarstvu financija kantina se zatvara u 14h i poslije toga nema ništa. Završite da kao ministar jedete jogurt i zemlju, a u nekim drugim ministarstvima u 17h ti dođe konobar s onim bijelim preko ruke i što želite jesti a la carte - ja sam se šokirala. Mislim da je naše ministarstvo kuća u kojoj nema pretjeranog trošenja. Ne razumijem kako netko može napraviti 400 000 na svojoj kreditnoj kartici.

Ivica Urban

Jedan izvor je Ministarstvo financija, ali postoje informacije i na stranicama Vlade, kad se donose odluke na sjednicama Vlade. Nešto informacija vezanih za proračun ima i na stranicama Sabora. I sad, imate tri različite verzije dokumenata, postoje tri verzije od oko 600 stranica, međutim to su detaljna obrazloženja. Ako bude i 2000 stranica, nema veze, bitno je da je sve dobro objašnjeno.

Pitanje 10

Koliko se može povući novaca iz Europe u svrhu rasterećenja državnog proračuna?

Jurica Šimurina

Postoji novac dostupan samo za RH. Drugo su projekti koji se prijavljuju direktno u Brisel, koji su otvoreni svima iz EU. Ali postoji novac koji je rezerviran samo za RH - o nama ovisi koliko ćemo iskoristiti. Postoji smart-specijalizacija koja je trebala biti gotova 2013. godine, u kojem su vrlo jasno naznačeni ciljevi koji se trebaju ostvariti i iz kojih pojedinačnih fondova, za IT, za infrastrukturu, cilj je do 2020. da internet promet bude toliko i toliko, treća traka Zagreb-Karlovac autoceste: dakle to je specificirano u tom dokumentu. Tek kad to bude gotovo možemo sve iskoristiti s obzirom na ciljeve koji su dani u tom dokumentu. Ali ne zaboravite da mi moramo sudjelovati financijski i iz svog proračuna.

Predrag Bejaković:

Napravilo se dosta, ali ne maksimum. U Hrvatskoj nije izračunato koliko se novca teoretski može povući, ali mi ne možemo povući sami novac iz EU, ako sami ne sudjelujemo u dijelu financiranja projekta.

Pitanje 11

Na koji način znanstvenici sudjeluju u kreiranju državnog proračuna; ako ne sudjeluju koji su prijedlozi kako bi se to postiglo?

Predrag Bejaković

Anto Bajo i Vjeko Bratić su vanjski članovi Saborskog odbora za proračunska pitanja, ali morate biti svjesni da ne mogu ni znanstvenici puno. Kad su Primorac i Anto Bajo napisali tekst o proračunu, ministar je rekao da znanstvenici nemaju pojma. G. Linić je sada fin, ali kad je bio ministar nije komunicirao sa znanstvenom zajednicom.

Mirovinski rashodi su najvažnije područje rashoda proračuna. Ivica Šimurina se bavi socijalnim transferima i tu je dokazano da postoje velika preklapanja unutar grada Zagreba. Uspjeli smo dokazati da ako ste uporni u gradu Zagrebu, možete ostvariti veći dohodak nego da redovito radite, prikupljanjem svih pomoći. Na Efzg i Ekonomskom institutu se također puno radi, mislim da je znanost dosta aktivna.

Mi se petnaest godina zalažemo za transparentnost. Ali velika je razlika nas i političara. Njihov motiv je gledati sljedeće četiri godine maksimalno. Političarima traže od vas mišljenje o nečemu i žele to dobiti za dva dana, žele odmah od znanstvenika dobiti odgovore. Koga briga o 2036. godini, tad će se drugi brinuti o svakodnevnim pitanjima.

Uloga nas znanstvenika je da ukažemo na svo zlo koje političari čine ili bi mogli učiniti. Institut za javne financije nekoć bio u podrumu Ministarstva financija, dok nas trebaju su stalno bili kod nas dole, i kad su u opoziciji svi su s vama veliki prijatelji, čim ljudi dođu na vlast prekinu vas konzultirati. Dok opet ne dođu u opoziciju.

Nika Sokol Šimurina

Mi jako puno radimo sa studentima u nastavi, ali morate razlikovati profile znanstvenika i političara. Mi prvi promatramo stvari kroz istraživanja i kvantitativne stvari, tu smo da pokažemo rezultate dugotrajnih istraživanja, tu smo da objasnimo proračunski proces, transparentnost. Ja mislim da kroz ove odbore i povjerenstva oni nisu dovoljno snažni. Ne mislim da odbor za financije i državni proračun može doprinijeti funkciji donošenja proračuna. Npr., američki sustav je drugaciji jer kod njih ti odbori imaju veliku snagu i veliki utjecaj za proračunski proces. Kod nas nisu dovoljno snažni. Nemaju dovoljnu ulogu u proračunskom procesu. Oni dobiju dokumente u utorak, a u petak je sjednica sabora. Zamisli da si dobio u utorak 600 stranica, a u petak se o tome raspravlja. To bi od Vlade trebalo ići na odbor koji bi ga trebao dobro pročešljati. Ja nisam tamo radila, znam samo što su mi pričali kolege.

Pitanje 12

Kako biti pametniji s transparentnošću proračuna?

Predrag Bejaković

Vodiči koje su pisali naši stručnjaci pridonose tome da građani budu bolje informirani jer građani nisu dovoljno uključeni u javne politike. Uloga znanstvenika je da naprave prenosnicu između provođenja politike i teorije i preporuka. Političari vas obično zovu kad se dogodi neki problem.

Nika Sokol Šimurina

Jedan primjer: PDV je u BiH uveden kao projekt EU. Kod uvođenje pdv-a se obično dogodi da kad ga se uvede u sustav bude dva ili tri puta više prihoda od pdv-a nego u bilo kojoj godini poslije toga, to se i Hrvatskoj dogodilo. A u BiH porazni podaci. I sad oni očajno zovu Efzg da se istraži što se zbiva. Tada mi ne možemo ništa učiniti. Mi se ne možemo boriti s političarima jer onda postajemo političari - mi moramo ojačati stručna tijela koja su sastavljena od znanstvenika. Znanstvena istraživanja traju godinama i nisu od danas do sutra kao što je u politici.

Pitanje 13

Kako povećati prihode? Zanima nas vaše mišljenje kako potaknuti razvoj.

Nika Sokol Šimurina

*Nedavno smo obilježili dvadeset godina reforme poreznog sustava u RH, kad smo prvi donijeli samostalne zakone o porezu na dobit, što sve razvijene tržišne ekonomije imaju. Od tranzicijskih zemalja u okruženju, mi smo prvi uveli PDV i tada smo se oprijedilili za potrošnu orijentaciju, dakle mi glavninu poreznih davanja ubiremo od pdv-a, 60% poreznih prihoda mi ubiremo od potrošnih poreza, oporozujemo potrošnju. Koliko god da su ti potrošni porezi dobra stvar, jer nude redovitost pritjecanja, oni imaju jednu nezgodnu karakteristiku: regresivnost. Najsiromašniji snose najveći teret jer imaš isti proizvod koji kupuju iste osobe, i bogata osoba i siromašna osoba i naravno da će siromašnima teže pasti. Ispod 2% su nam prihodi od poreza na dobit, npr. **Od '94 do danas 18 puta je došlo do promjena u poreznom sustavu.** Od 1. 1. 2015. se primjenjuje novi Zakon o pdv-u i imamo novu politku. Jedina stabilnost našeg poreznog oblika (dohodak, dobit, pdv) je strašna nestabilnost. Kod nas se jos uvijek smatra da je super ne platiti porez, kao pas koji grize svoj rep. I sad kad neće biti dovoljno prihoda da se financiraju rashodi, kad se nemate više od koga zadužiti povećati ćete porez na zaduženje. Tu svatko od nas treba poći od sebe. Svatko tko vam kaže hoćeš li platiti više i dobiti račun ili manje i nećeš dobiti račun ne razmišlja o tome do kud to vodi ako svaki put odbiješ račun i platiti viši iznos.*

Predrag Bejaković

Nekad davno, za Račanove Vlade smo napravili kuharicu za javne fianncije. I što su političari napravili u tih 15 godina? Sve suprotno. Stalno su komplicirali sustav. Prema analizama Svjetske banke jako loše stojimo jer se porezni sustav ne moze prognozirati za sljedećih pet godina i naravno da nitko neće ići ulagati u Hrvatsku. Imate zemalja koji porezne prihode uzimaju od prihoda, ima zemalja koji imaju 50 poreznih poena i funkcioniraju dobro. Znači da su našli alat i našli stabilnost. Stabilnost je najvažnija, a ne kozmetičke vatrogasne mjere. Da mene stavite na poziciju ministrice financija... ne znam, jako je teško sad biti pametan i reći što napraviti. Poreze treba gledati kao lijek za trudnice. Trudnica neće dobiti lijek koji postoji kraće od 30 godina, tako je i sa poreznim sustavom, dok nešto nemaš deset godina ne znaš koje su dugoročne implikacije toga. A kod nas se stvari mjenjaju češće od toga što sve utječe na sustav.

Pitanje 14

Navedite tri elementa na rashodovnoj strani da se korigiraju stvari u zemlji

Jurica Šimurina

Prihode koje prikupljamo uzimamo da pokrijemo rashode. Konsenzusom se trebamo dogovoriti što i gdje ćemo rezati, iako ni rezanje (politike štednje) nije dovelo do eksplozije rasta.

Kako povećati proizvodnju? Hrvatska je mala zemlja državnih poduzeća. Sve morate raditi s politikom, dakle najlakše je upisati se u stranku koja je sad na vlasti. I svi smo na turističkoj sezoni. Onda dođe podatak da je izvoz rasta 10%, ali ne kažu da li je to kvartal ili cijela godina.. I tako. Ne kaže se nikad sve. Da je hrvatski izvoz stvarno narastao za 10% onda bi se to i osjetilo. Ostaje nam izvozna orijentacija. Koliko mi imamo proizvoda koje bi prodali u inozemstvo? Od 1980. naovamo suma rasta je nula. 1990. godine pad pa malo rast, oko 2000. godine malo rast pa 2008. veliki veliki pad. To je trend strukturnih problema, nismo dobili neto izvoznike, neke industrije su propale jer nema potražnje. Ima pojedinačnih uspjeha, al to su singularni success stories koji su vezani na potražnju stranih tržišta. Ako Njemačka raste to je super za nas, molimo sad boga da se Italija digne jer će nas to spasiti. Mi stalno očekujemo da se nešto samo dogodi od sebe i na tome baziramo politiku rasta.

Nika Sokol Šimurina

Suvremena država je porezna država. Mi tu imamo situaciju da poreze dijelimo, imamo fiskalnu ekonomiju da se porezi slijevaju izravno u državni proračun, na drugom mjestu su doprinosi, koji su slični porezima, ali za razliku od poreza doprinosi se troše ciljano na zdravstvo, školstvo, al nikad nema dosta doprinosa pa se uzima i iz proračuna.

Turizam je kod nas dva mjeseca i stalno se čeka 15.7., 15.8. Nama je normalno da idemo kupiti eure za kune. Jedino zbog čega je sezona bitna je devizni priljev. Samo zbog toga. Geopolitički smo u dobrom području za razliku od nekih zemalja. Sad nam je „pomoglo“ post-Arapsko proljeće i sve što se događa na drugim područjima Mediterana. Stalno čekamo da se nešto dogodi.

Pitanje 15

Ako su rashodi zadani, koliko se može računati na rashode oko razvojne politike?

Jurica Šimurina

Za razvojnu politiku ne najbolje da se politika u nju ne petlja. Zaštita industrija. To ne znači subvencija sljedećih 50 godina, nego treba pomoći pet godina, a onda ih puštaj. Donekle je moguće, svi štite svoje industrije, npr. auto-industrije u Europi, država se tu uključila, čega nema u Americi, iako je Min. financija ipak interveniralo oko auto-industrije donekle i u Americi. A kod nas ako država nešto ne riješi, onda ništa, propadne. Croatia Airlines ne može subvencionirati let do Frankurta, ali može do Splita. Poduzetnici imaju prevelika očekivanja od države koja ti na kraju kaže evo imaš EU fondove, izvoli natjeći se.

Pitanje 16

Jeste li vi kao stručnjaci za ekonomski/ razvojni ili socijalni proračun?

Jurica Šimurina

“Ovaj proračun je i razvojni i socijalni”, to svi ponavljaju stalno. A ne može biti. U Ustavu RH smo rekli da smo socijalna država. Ako smo se oprijedili za to, onda nam je to primarni kriterij.

Predrag Bejaković

Ako idete na sajt Zavoda za statistiku vidjet ćete da su socijalni transferi pomogli da se ublaži siromaštvo u Hrvatskoj. A ljudi stalno misle da se taj sustav treba osnažiti. Već smo pričali kako svi žele paternalizam, od kolijevke pa do groba, od garantiranih vrtića, škole, studija, radnog mjesta, staračkog doma, da ti država plati za pogreb a da ne plaćamo poreze. Nema besplatnog ručka ili bogate tetke iz Australije, nema te nafte u Jadranu koja će nas spasiti. U ekonomiji je koncept države blagostanja pod velikim upitnikom. Nešto će se morati promijeniti.

Pitanje 17

MMF i bankrot: koliko su dobri za RH?

Jurica Šimurina

Pitanje je zašto to ne možemo sami, nego zazivamo stalno da nam riješe probleme. Oni žele riješiti svoje probleme, njih ne zanima da li ćemo na kraju poumirati od gladi ili ne, a mi i dalje stalno zazivamo neka ad hoc rješenja. Što znači bankrot? Ne otplaćivati vanjski dug i reći da nemamo više sredstava. Onda pregovaraš s kreditorima jer njima je u interesu da se krediti otplate, tako da i oni mjenjaju stav. Grčka će izaći iz euro zone ako nastave ovako. Bugari su skinuli svoj dug, ali su apsolutno sve prodali. Prihoda u proračunu ima, ali pitanje je što s tečajem, onda što je s cijenama i što s inflacijom. Onda se vraćamo na 1993. godinu, kada je stopa inflacije bila preko 1000%. U takvom slučaju nećete moći otići u banku, uživati u uvoznim proizvodima i kupovati eure. Možeš se zadužiti ili prodati, to ti je sve. Čak i da nam daju 100 000 eura sad, za dvije godine bi opet svi bili u istoj situaciji. Nitko ne bi privređivao ništa ni tad. Ove nove generacije to ne znaju ali već nam se to događalo. Samo moramo vratiti dugove. Banka želi novce, a ne vašu nekretninu. Možda će se banke upisati u nekretnine na obali, državnu imovinu...tko zna. Nije neriješivo, sad smo se riješili eura u kratkom periodu, što će nam pomoći da se opet zadužimo, kako nam je ministar rekao. Mi smo se nadovezali svojom krizom na svjetsku krizu, nije da mi ne bi imali problem i da nema svjetske krize.

Nika Sokol Šimurina

Treba reći da ima zemalja koje su se lijepo oporavile nakon bankrota. Na bankrot ne treba gledati kao na najcrnji scenarij. Sve funkcionira dok funkcionira, ali jedan dan ti ipak prerežu kartice.

Pitanje 18

Ograničenje tečaja franka na godinu dana, što će se time postići, osim skliskog terena idućoj Vladi.

Jurica Šimurina

Za sad je to okvir da ne dođe do ludosti i da ljudi ne počnu razbijati po gradu. To je sve. Ako stvarno postoji dug u franku prema njihovim kreditorima onda je to jako velik problem za banke. Ako je u kunama onda se može pričati o rješenjima koje sad Vlada predlaže. Izborna je godina pa se ne mogu razaznati stvarne informacije od političke kampanje. Ako ste se zadužili u franku, a oni imaju u kunama vaš ugovor onda je to drugo od toga da je ugovor u franku koji sad divlja... to su dva scenarija. Razna rješenja se nameću, naravno, za dužnike je najbolje po tečaju koji su uzeli na početku, ali banke neće na to pristati i upućuju ljude na ugovor, nitko nije mogao predvidjeti divljanje tečaja kao što je to sad. Ovako veliki skok čak u jednom danu nisu bili predvidjeli ni za banke ni za dužnike, ako banka ide uzeti stanove što ce oni s 50 000 stanova? Kome će to prodati? U tom slučaju nitko nije riješio svoj problem. I nema rješenja ni jednim ni drugima.

Pitanje 19

Kako poboljšati kontrolne mehanizme za provođenje proračuna i osigurati sankcije?

Nika Sokol Šimurina

U zakonodavnom smislu RH ima sve što bi zadovoljavalo transparentan proračun. Pitanje je sadržaja. U Sloveniji tek sad razmišljaju o zakonu o fiskalnom proračunu (fiskalizaciji). Formalno ja ne znam čim bi napravili veću kontrolu od ovoga što sad imamo, sve što ekonomska znanost poznaje već imamo u zakonodavstvu, ali sadržajno imam dojam da nije onako kako bi trebalo biti. Postoji vanjska i unutarnja kontrola, stroga fiskalna pravila, ograničenja u potrošnji, a i dalje jurimo prema bankrotu.

Predrag Bejaković

Imamo super zakonodavni okvir, ali mi kao društvo ne poštujemo zakone. Sjetite se da u Hrvatskoj ne smijete mobitelirati dok vozite, a razmislite koliko svi to rade. I sad uzmite taj primjer i stavite ga na fiskalizaciju. I ovaj događaj danas je doprinos tome da doprinesemo transparentnosti proračunskog procesa. Na lokalnoj razini možete učiniti čuda, na razini države ne možete baš, to vam je kao čačkalicom protiv zmaja, slabi su učinci politika rada prema fiskalnoj odgovornosti. Sadržaja mora biti, ne samo forme.

Zaključak plenuma

Hrvatski građani mogu vrlo malo utjecati na donošenje državnog proračuna, jer politika nije građanima objasnila što znači donošenje proračuna, rekao je nezavisni saborski zastupnik i bivši ministar financija **Slavko Linić**. G. Linić je na plenumu pojasnio, da se Hrvatska bavi samo rashodovnom stranom proračuna, na kojoj se odlučuje hoće li se u nekom dijelu zemlje izgraditi bolnica ili cesta. Dodao je da političari trebaju govoriti i o prihodovnoj strani proračuna poput poreze za veći broj bogatih građana.

Kad se građanima objasni donošenje proračuna, uspjeh ćemo i proračun približiti građanima jer će moći na izborima birati ljude i stranke, koji će jasno govoriti o proračunu, ali i primjerice, dati jasni odgovor, što će biti s državnom imovinom. Osnovni problem je usuglašavanje razvojne i socijalne strane hrvatskog proračuna, koji je opterećen troškovima zdravstvenog i mirovinskog sustava, plaćama, mirovimama te dugovima. Osim toga, smatra Linić, razrade troškova proračuna, je zainteresiranoj javnosti najlakše pratiti pri njegovoj reviziji.

Da građani mogu sudjelovati pri izradi državnog proračuna samo na izborima, ocijenila je i **Nika Sokol**. „To je jedino mjesto u demokratskim društvima gdje građanin može nešto reći“, pojasnila je.

Između izbora treba propitivati izvršenje proračuna i držati vlastodršce u atmosferi odgovornosti, poručila je gđa. **Martina Dalić**.

Valja razvijati kulturu postavljanja pitanja i propitivanja, u kojoj glavnu ulogu imaju mediji, što je također pitanje društvenog sazrijevanja i demokratskog razvoja. Podsjetila je na šalu, da „ministar sve može, ali samo dok je na vlasti“ te dodala, da bi proračun trebao odražavati ono što su političari obećali na izborima.

U detaljima proračuna nalaze se i odgovori na pitanja koje su socijalna, investicijska i svaka druga politika neke vlade. Zbog toga su rezultati i posljedice proračunske politike višestruki, kazala je Dalić. Dodala je, da je bila jedna od odluka, „izgradnja strašno puno kilometara autocesta, a od posljedica takve odluke se ne može pobjeći“, bez obzira što su s tom odlukom hrvatski građani dobili najviše autocesta po „glavi stanovnika u Europi“.

Predrag Bejaković naglasio je, da je Hrvatska ipak napravila veliki korak u transparentnosti proračuna, koja je, po njegovoj ocjeni neusporedivo veća danas nego prije 10-15 godina. To posebice vrijedi za lokalne proračune. Izdvojio je Varaždin i Zagreb, koji su objavili proračunske vodiče, kao i Crikvenicu gdje gradska uprava zajedno s građanima donosi lokalni proračun.

Upozorio je na „tragično lošu“ financijsku pismenost u Hrvatskoj te se zalaže za uvođenje školskih predmeta, koji bi podučavali potrebnim znanjima.

Proračunski dokumenti bi trebali sadržavati što opširnije i sadržajnije informacije o proračunu, za koji ne postoje precizna objašnjenja o rezultatima proračunskih mjera. Učinke tih mjera je dosta teško mjeriti, za to su potrebna stručna znanja. Bez temeljitih analiza ne možemo imati pravu raspravu o proračunu, smatra **Ivica Urban** s Instituta za javne financije.

Dodao je, da na Institutu nastoje mjeriti učinke državnih mjera na troškove i poreze kao i na zaposlenost te da mu se čini da državna uprava nije dovoljno dobro ekipirana, da bi takve analize mogla provoditi i sama.

Urban je podsjetio, da građani mogu naći državni proračun na stranicama vlade, ministarstva financija i sabora, gdje se nalaze tri verzije s oko 600 stranica. „Neka bude i 2000 stranica, samo, da je dobro objašnjeno po stavkama,“ zaključio je.

Više desetaka građana, koji su sudjelovali u deliberaciji, je zanimalo također koliko iskorištavanje novca iz fondova EU može rasteretiti proračun, zatim na koji način znanstvenici mogu sudjelovati u oblikovanju državnog proračuna, kako proračunskim rješenjima potaknuti rast gospodarstva, kako poboljšati kontrolu proračuna i sankcionirati odgovorne za rastrošnost i slično.

4. Rezultati ankete agencije Target

4.1. Profil sudionika deliberacije

Sudionike je birala agencija za ispitivanje javnog mnijenja Target prigodnim uzorkom. Osnovni kriterij za selekciju sudionika je bila povezanost s državnim proračunom na način da njihov status, prvenstveno profesionalni tj. organizacija u kojoj su zaposleni, ovisi o proračunu države. Tek jedan manji dio sudionika je bio zaposlen u poduzećima koja isključivo uplaćuju u proračun države. Za ilustraciju navodimo tek dio institucija: Hrvatska poljoprivredna komora, Nacionalna sveučilišna knjižnica, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo pravosuđa - Trgovački sud, Hrvatska poljoprivredna komora, Ministarstvo obrane RH, Ministarstvo unutarnjih poslova, Savez nezaposlenih Hrvatske, Grad Zagreb - GU za obrazovanje, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, Stomatološka poliklinika Zagreb, Grad Samobor, Društvo multiple skleroze Zagrebačke županije, Hrvatska pošta d.d., Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo pravosuđa - Kazneni sud i drugi. Očigledno je da institucije sudionika prvenstveno ovise kako o nacionalnom tako i lokalnom proračun te da se stanje u istima može reflektirati na njihove statuse i profesionalne uvjete.

Socio-demografska obilježja sudionika su sljedeća: prosječne dobi 41 godine starosti (raspon godina starosti od 26 – 61); 61,5% uzorka su činile žene, a 38,5% muškarci. Također, velika većina ispitanika s obzirom na njihovo političko opredjeljenje se pozicionira na politički centar, a tek 5% su lijevog političkog opredjeljenja dok 8% svoja politička opredjeljenja identificira s desnim političkim spektrom.

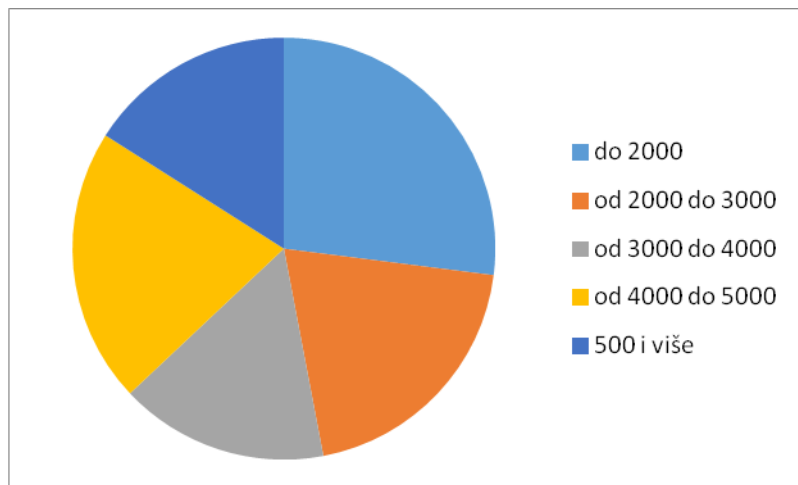
Velika većina sudionika na pitanje da odrede koja politička stranka je najbliža njihovom političkom uvjerenju odgovara da ne zna ili niti jedna, a tek četvrtina imenuje pojedine stranke iz hrvatske političke scene.

Polovica ispitanika, živi u braku ili u izvanbračnoj zajednici. Samaca je 34,6%, a 14,4% ispitanika je razvedeno ili rastavljeno.

Desetina ispitanika je izjavila da **ukupni prihodi njihovog kućanstva** iznose do 4.000 kn, a 27% izjavljuje da se isti kreću između 4.000 i 6.000 kn; 11,0% između 6.000 i 8.000 kn, petina ima između 8.000 i 10.000 kn a 11% ispitanika izjavljuje da se ukupni prihodi njihovog kućanstva kreću od 10.000 do 15.000 kn, dok 15% ima ukupne prihode od 15.000 do 20.000 kn te 4% žive u domaćinstvu s prihodima većim od 20.000 kn.

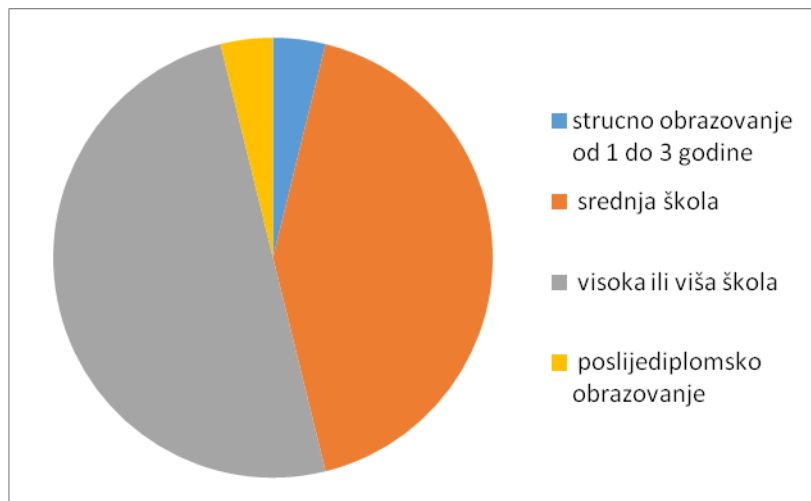
Realnija slika o dohodovnoj strani ispitanika i njihovih obitelji dobila se analizom prosječnog **prihoda po članu obitelji**. U kućanstvima čiji su prihodi do 2.000 kn po članu živi četvrtina ispitanika, od 2.001 do

3.000 kn petina sudionika, daljnjih 16% ima između 3.001 do 4.000 kn po članu, petina između 4.001 i 5.000 dok na kraju ukupno 16% ispitanika, ima preko 5.000 kn po članu domaćinstva (slika1).

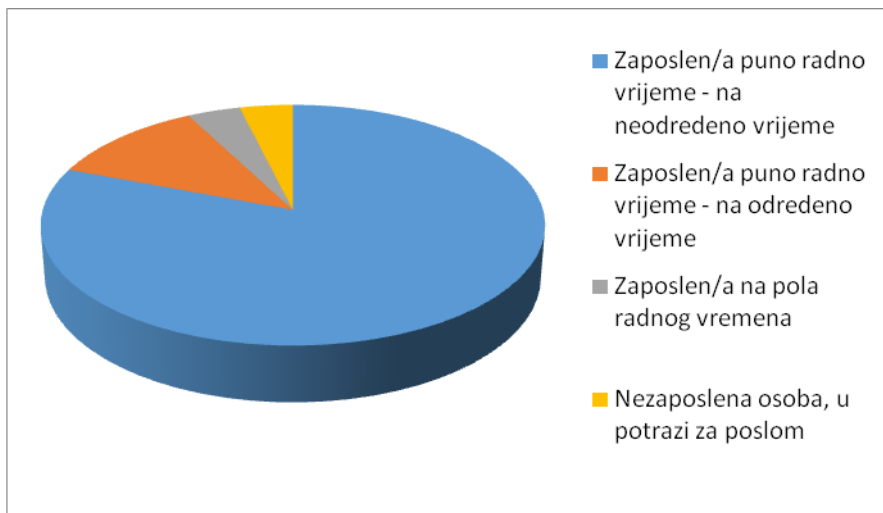
Slika 1. Prihodi po članu obitelji

Otpriblike polovina sudionika (točnije 46%) ima srednju školu ili neki oblik srednjoškolskog stručnog obrazovanja. Završen fakultet ili drugo obrazovanje koje podrazumijeva visoku ili višu stručnu spremu ima 50% ispitanika dok tek neznatan dio ima završen neki oblik poslijediplomskog obrazovanja. Valja istaknuti da u uzorku sudionika nema niti jedne osobe sa završenom osnovnom školom. Može se zaključiti kako je riječ o skupu koji znatno odskaka od obrazovne strukture u Republici Hrvatskoj.

Slika 2. Obrazovna struktura sudionika

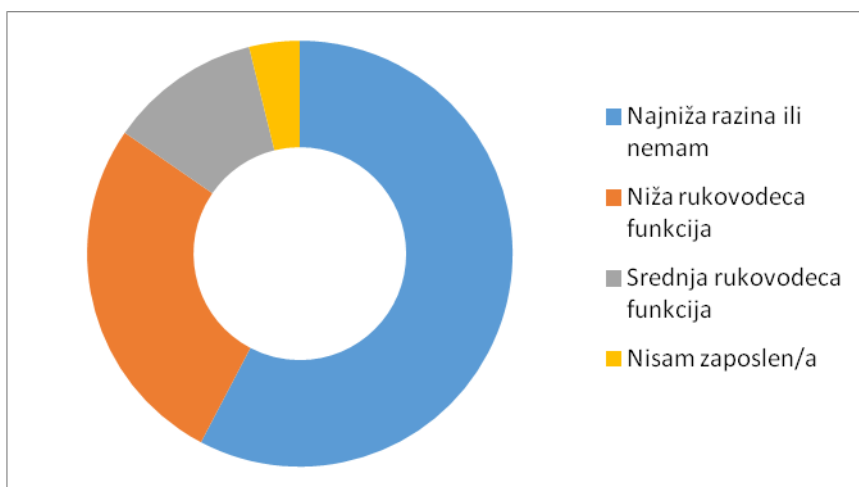
Veliku većinu uzorka (90%) čine zaposlene osobe u punom radnom odnosu, a tek neznatan dio su bili nezaposleni ili na pola radnog vremena. Navedeno je sukladno činjenici da su na deliberativni skup prvenstveno pozvani zaposleni u javnim i državnim službama gdje dakako dominira ovakav oblik radnog odnosa (slika 3).

Slika 3. Radna struktura sudionika

Znatan dio, iznad 54% ima iznad 15 godina radnog staža i velika većina je barem deset godina u instituciji u kojoj je i danas zaposlena.

Što se tiče pozicije u organizacijama gdje su zaposleni, gotovo 60% ima najnižu funkciju, 27% nižu rukovodeću, 11% srednju rukovodeću funkciju (slika 4).

Slika 4. Pozicija sudionika u organizacijama gdje su zaposleni

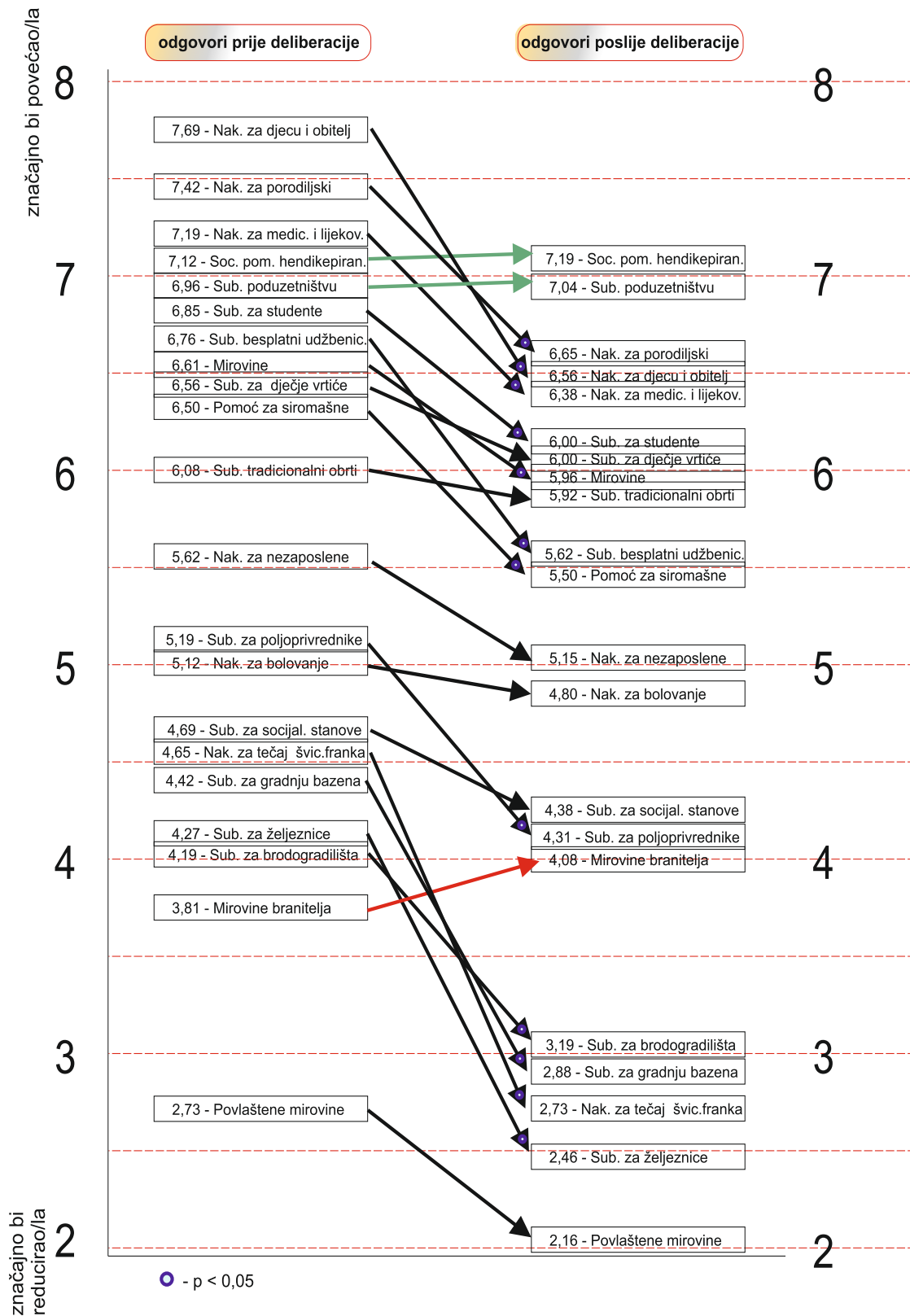
Prethodno prikazane socio-demografske karakteristike sudionika oslikavaju nam deliberativnu skupinu, posebice njihove statuse u organizacijama u kojima su zaposleni . U konačnici radi se o prigodnom uzorku, nadprosječno obrazovanih i s većom zastupljenosti žena, gotovo u pravilu stalno zaposlenih u javnim i državnim institucijama.

4.2. Mnijenje prije i nakon deliberacije

Istraživanje je bilo fokusirano na niz stavova prema temama koje su direktno ili indirektno, u većoj ili manjoj mjeri povezane s državnim proračunom odnosno njegovim prihodima i rashodima. To se odnosi na pitanje otvorenosti, transparentnosti proračuna i mogućnosti građana da uopće razumiju inače vrlo suhoparne administrativno-ekonomske stavke te nadalje, na mogućnost građana da kontroliraju ili utječu na konačni izgled budžeta. Također se analizirala percepcija građana o zasigurno najosjetljivijoj strani - rashodovnoj strani i nizu subvencija.

Pitanja su formulirana na način da sudionici odrede koje bi subvencije, rashode reducirali, ostavili identičnima, a koje bi povećali. Interval odgovora je bio od 1 „znatno bi ih reducirao/la“ do 9 „znatno bi ih povećao/la“. Nadalje, interesiralo nas je da li i u kojoj mjeri se mijenja stav sudionika nakon deliberacije. Navedeno je nezaobilazno jer niz skupina u društvu upravo smatra kako su one zakinite, a pojedine druge (vjerojatno upravo na njihov vlastiti račun) povlaštene. U tom kontekstu je bilo važno utvrditi da li se s iscrpnim informiranjem građana (što i jest srž deliberacije) postiže da građani uravnoteženije i s manjim idealističkim aspiracijama i zahtjevima razmatraju pojedine subvencije.

Pregledom i analizom aritmetičkih sredina, na način da vrijednosti 1-3,5 označavaju stavove da se pojedine stavke proračuna reduciraju ili značajno reduciraju, 3,5-6,5 da ostanu identične te 6,5-9 da ih se poveća odnosno značajno poveća, mogu se o percepciji sudionika o pojedinim subvencijama (slika. 5) izdvojiti sljedeći zaključci:

*(Kružić unutar strelice označava 'statistički značajnije' pomake u mišljenju). **Slika 5.** Stavovi sudionika o pojedinim subvencijama i rashodovnim stavkama proračuna

Prije deliberacije sudionici su za čak deset subvencija (ili socijalnih pomoći) naveli da ih treba povećati, deset da trebaju više manje ostati identične kako do sada te tek za jednu da ju je potrebno smanjiti. Nakon deliberacije koja je prvenstveno ukazala na neodrživost postojeće razine potrošnje, sudionici su procijenili da bi samo četiri subvencije trebalo povećati (od toga samo dvije imaju vrijednosti iznad 7), dvanaestak da ostanu identične i pet da ih treba smanjiti.

Pregled dostupan u tablici 1.

Broj subvencija:	Reducirao/la bih	Da ostanu identične	Povećao/la bi
Prije deliberacije	1	10	10
Nakon deliberacije	5	12	4

Tablica 1. Broj subvencija i njihova pozicija prije i nakon deliberacije

Svaka stavka proračuna je nakon deliberacije ili ostala identične vrijednosti ili se smanjila; ne postoji subvencija čija se aritmetička sredina nakon deliberacije statistički značajno povećala u odnosu na njezinu vrijednost prije deliberacije.

Od predloženih 21 subvencije, polovica (njih dvanaestak) imaju značajno niže vrijednosti nego prije deliberacije, dok se tek za 9 njih može zaključiti da se njihova vrijednost nije značajno promijenila, tj. ostala je, statistički gledajući, identična.

Prije deliberacije sudionici bi ponajprije (vrijednosti iznad 7) povećali financijska sredstva za sljedeće četiri subvencije: naknada za djecu i obitelj; naknada za porodijski; naknada za liječničke usluge i lijekove i socijalna pomoć hendikepiranima. Evidentno da su sudionici visoko osjetljivi na vrijednosti majčinstva i roditeljstva, djece, nemoćnih i /vrijednosti zdravlja i prava na liječenje. Nakon deliberacije od navedenih vrijednosti visoku poziciju je dobila samo pomoć nemoćnima/hendikepiranima. Navedeno se može objasniti i nedavnim medijskim vijestima o nedostatnim i neosiguranim sredstvima za pomoć hendikepiranima u obrazovanju.

Drugo, visoko, mjesto zauzimaju subvencije poduzetništvu koje i nakon deliberacije zauzimaju visoku poziciju. Ovakva percepcija se može djelomično protumačiti i višekratnim isticanjem razvoja poduzetništva i investicija kao nezaobilaznim rješenjem za izlazak iz krize.

Sudionici načelno smatraju da mirovine ne treba mijenjati što se očitava iz vrijednosti prije (P.D.) i nakon (N.D.) deliberacije (P.D. M=6,61; N.D. M=5,96). To ne vrijedi u jednakoj mjeri za mirovine branitelja, a još u manjoj mjeri za povlaštene mirovine. Povlaštene mirovine bi sudionici svakako željeli reducirati.

Značajno bi smanjili i subvencije za brodogradilišta i željeznice, za gradnju bazena ali i za aktualni tečaj franka. Pretpostavljamo da su sudionici zaključili kako franak nije problem države i državnog proračuna koji je namijenjen cijeloj populaciji, već da trošak treba snositi dio institucija (banke) i specifična grupa korisnika – nosioca kredita.

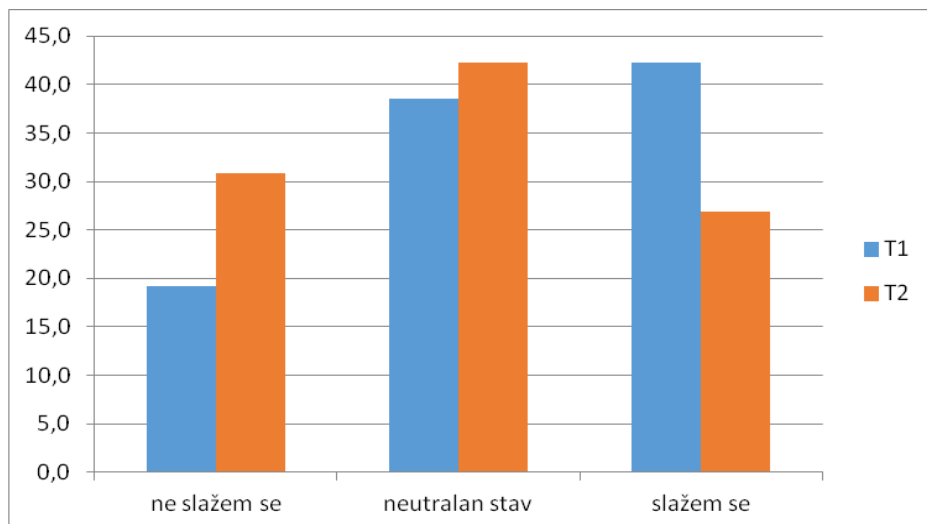
Dok se vrijednost za naknade nezaposlene nije značajno promijenila, to se ne može reći za subvencije za poljoprivrednike; studente, besplatne udžbenike i za socijalnu pomoć za siromašne. Te subvencije sudionici žele smanjiti.

4.2.1. Stavovi o tome tko treba upravljati proračunom i kreirati ga

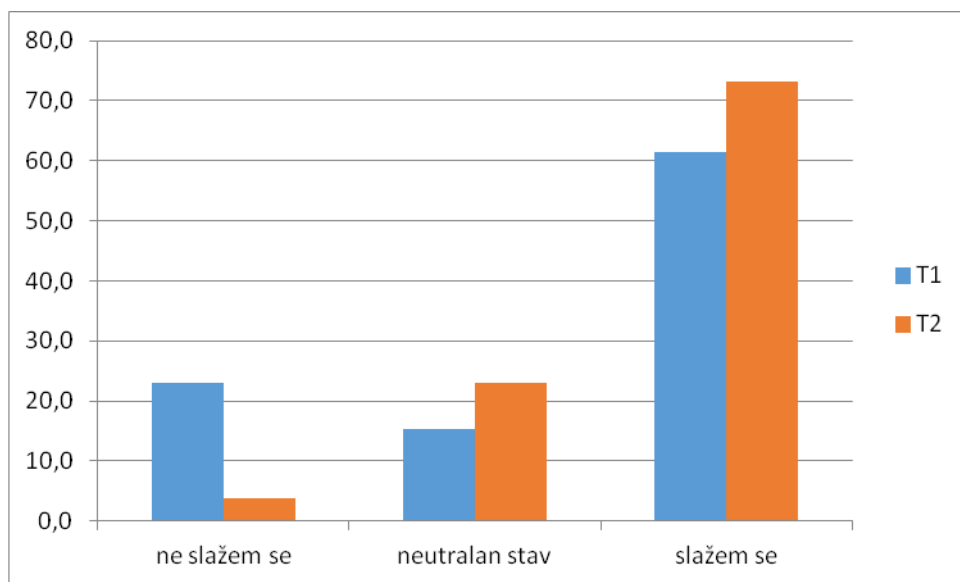
Zanimalo nas je što sudionici smatraju – tko bi trebao zapravo kreirati i odlučivati u proračunu. Je li to nešto vrlo komplicirano o čemu trebaju brinuti samo stručnjaci i političari ili to mogu građani, tim više što o strukturi proračuna ovisi njihov svakodnevni život. Navedeno smo anketirali kroz tri tvrdnje:

- O državnom proračunu trebale bi isključivo odlučivati delegirane skupine građana, a ne političari.
- Proračun je previše važan da bi bio prepušten pojedinim političarima i različitim interesnim skupinama i lobijima
- Mi obični građani smo nemoćni spram odluka političkih elita i administracije o raspodjeli proračunskih sredstava.

Unutarnja konzistentnost navedenih tvrdnji kada se promatraju kao skala nije dostatna pa smo ih analizirali odvojeno. Dok dvije tvrdnje izražavaju želju o tome tko bi trebao upravljati budžetom, dotle treća tvrdnja ukazuje na percepciju trenutne situacije i odnosa – građani su nemoćni.

Slika 6. Stavovi sudionika o tvrdnji: *O državnom proračunu trebale bi isključivo odlučivati delegirane skupine građana, a ne političari*

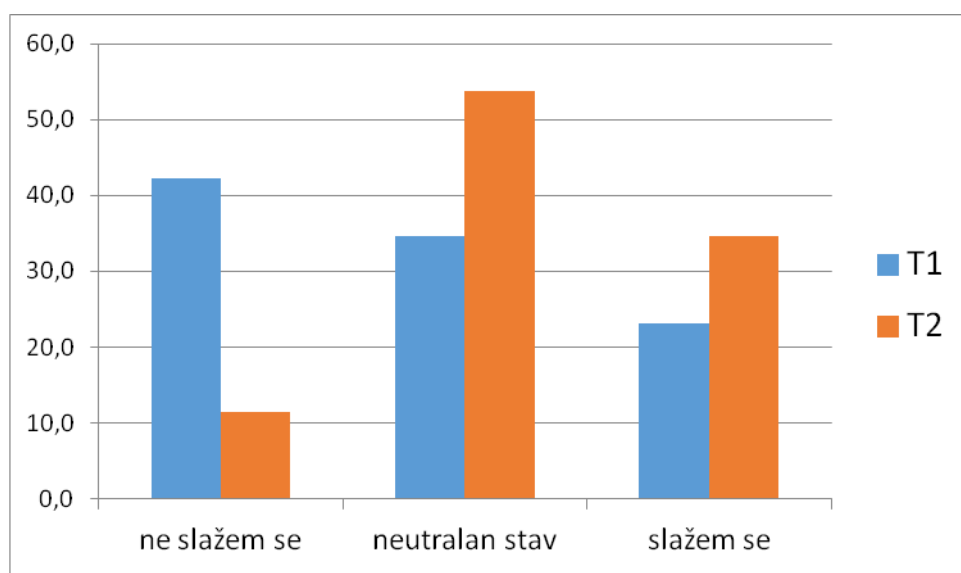

Slika 7. Stavovi sudionika o tvrdnji: *Mi obični građani smo nemoćni spram odluka političkih elita i administracije o raspodjeli proračunskih sredstava*

Vrijednosti i distribucija odgovora ukazuje kako se građani dvoume o tome bi li oni trebali kreirati i upravljati proračunom, te očito isti doživljavaju i kao nešto komplicirano što spada u specijaliziranu domenu stručnjaka. S druge strane naglašeno ističu da budžet ne smije biti prepušten političarima, interesnim skupinama i lobijima (čak 90% sudionika tako razmišlja i taj se stav tokom procesa nije promijenio). Analizirajući postojeće stanje **suočeni su sa činjenicom da su nemoćni spram odluka političkih elita i administracije**. Evidentno je da postoji tenzija između onog što bi htjeli i sadašnjih odnosa moći. Dodatno informiranje nije uvjerilo sudionike da bi oni trebali biti subjekt koji donosi i kontrolira proračun, a i dalje je ostao stav da su građani nemoćni spram odluka političkih elita.

4.2.2. Stavovi o tome je li proračun socijalan ili razvojan

Nerijetko se mogu čuti mišljenja, osobito od starije generacije, da država ne brine o građanima i ugroženim socijalnim skupinama, da je propala socijalna država koju smo imali u socijalizmu i sl. U kojoj mjeri je država socijalna ili ne, može se djelomično očitati iz rashodovne strukture državnog proračuna, odnosno u kojoj mjeri je isti socijalno orijentiran. Kako sudionici percipiraju na koju stranu naginje proračun RH, analiziralo se kroz dvije tvrdnje – o tome da li misle da je socijalno orijentiran ili da je razvojno orijentiran. Pošto su proračunska sredstva ipak bitno ograničena, iskustvo pokazuje da naglasak rashoda na socijalna davanja gotovo u pravilu ne ostavlja dovoljno financija za njegovu razvojnu komponentu – financiranje kapitalnih investicija i poduzetništva.

Slika 8. Stavovi sudionika o tvrdnji: *Državni proračun RH je izrazito socijalno orijentiran.*

Prije deliberacije sudionici uglavnom nisu bili suglasni s tvrdnjom da je proračun socijalan. Čak 42% izrazilo je neslaganje, a 34% je tu neutralno ili suzdržano. Nakon skupa, mnijenje se značajno promijenilo. Prethodna percepcija o „proračunu koji nije socijalan“ se četverostruko smanjila. Dakle, **indikativno se može zaključiti kako je dovoljno informirati građane o rashodovnoj strukturi proračuna, prezentirati najveće rashode (zdravstvo, obrazovanje i sl.) i građani će vrlo vjerojatno promijeniti percepciju o toj funkciji države.**

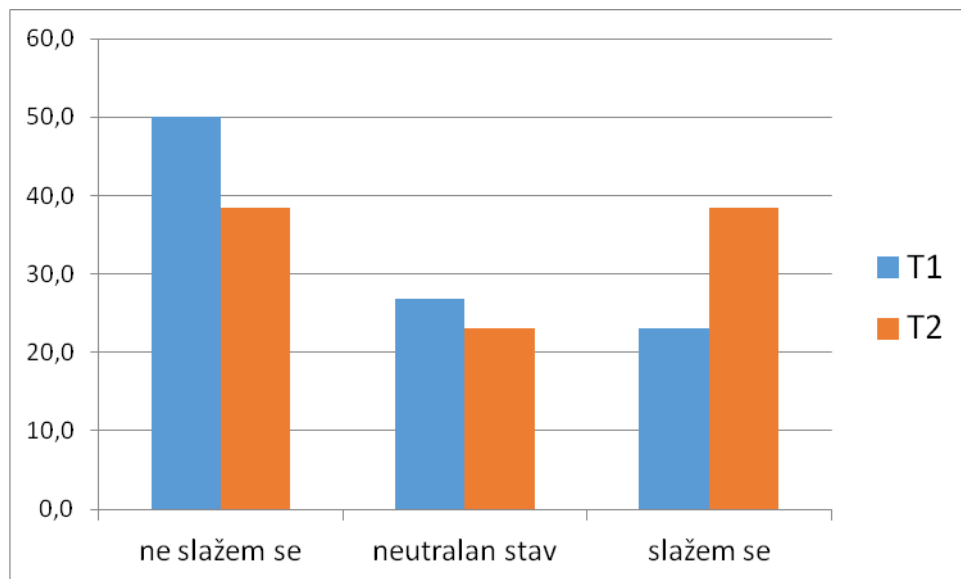
4.2.3. Stavovi o pojedinim stavkama i institucijama iz rashodovne strane proračuna

Sudionici ne smatraju da su plaće javnih službenika previsoke i taj stav nisu promijenili tijekom deliberacije. Napominjemo da je prigodni uzorak upravo i bio sastavljen od osoba zaposlenih u državnim i javnim poduzećima. Postavlja se dvojba dijele li to mišljenje poslodavci ili zaposleni u privatnim poduzećima, ali to pitanje zahtijeva drugačije strukturirani deliberativni uzorak.

Pogledi građana o financiranju visokog obrazovanja i na taj način rasterećenja proračuna su uglavnom podijeljena. Neznatno se stav pomaknuo u smjeru financiranja obrazovanja iz školarina studenta, ali to nije statistički značajan pomak.

Spram stavki o naknadama za nezaposlene, javnim službama povlaštenim mirovinama i radikalnim promjenama državnog proračuna prvotno je dominirao neutralan stav, koji se tijekom deliberacije promijenio - na način da se u manjoj mjeri odobravaju tako visoki rashodi.

Kod nezaposlenosti željela se ispitati potpora tezi kako naknade za nezaposlene samo demotiviraju.

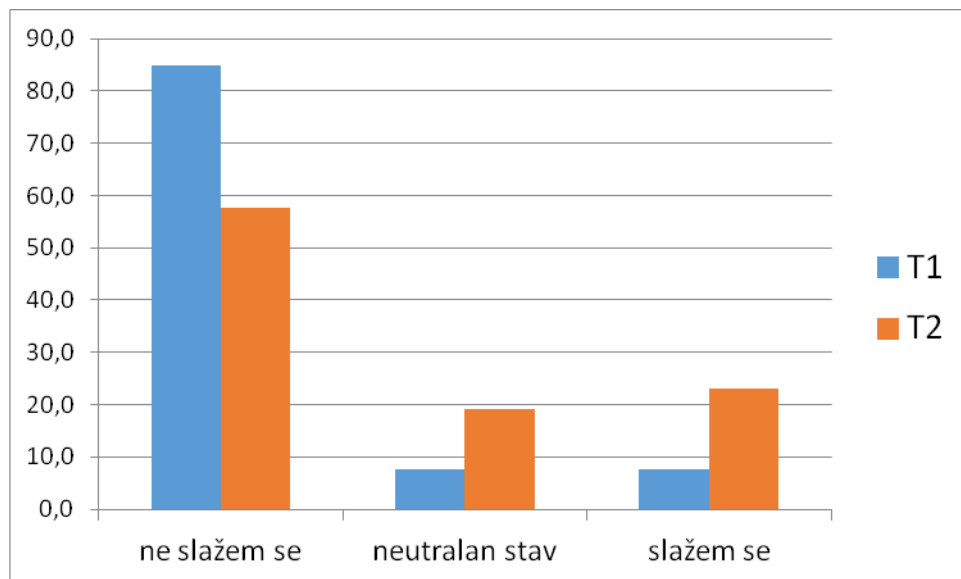

(T1)	(T2)	T1 – T2	p
4,08	4,85	- 0,77	sig; 0,04

Slika 9. Stavovi sudionika o tvrdnji: *Naknade za nezaposlene su previsoke te demotiviraju nezaposlene osobe da traže posao.*

Najizraženije je uvjerenje da crkvi treba ukinuti subvencije.

Sudionici koji su sačinjavali deliberativni uzorak brane čvrsto i još dvije beneficije: nižu, postojeću dobnu granicu za mirovinu i protive se skraćivanju porodiljskog dopusta. Tako primjerice čak 80% sudionika prije deliberacije ne bi promijenilo starosnu granicu, a čak 85% ne bi kratilo porodiljski dopust.

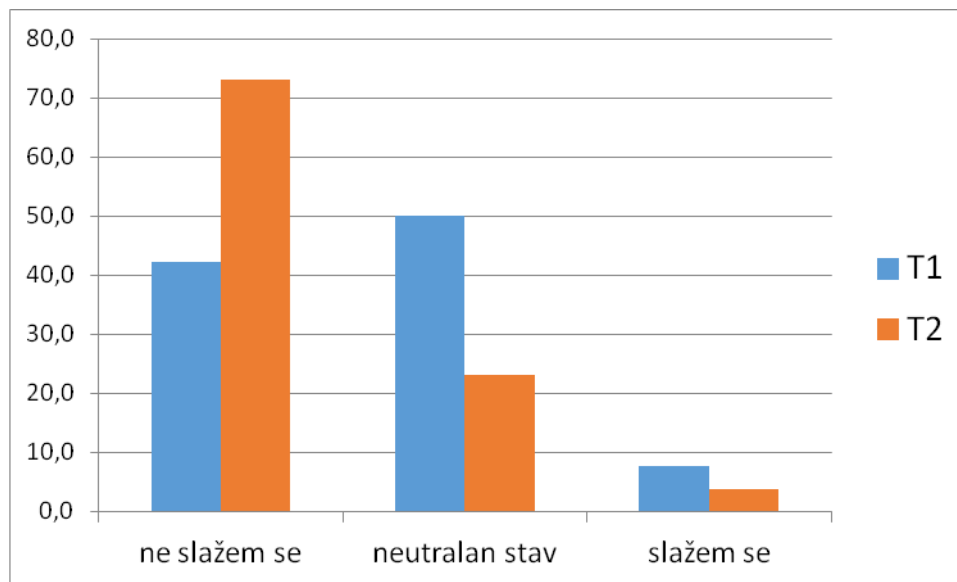
(T1)	(T2)	T1 – T2	p
2,42	3,58	- 1,16	sig; 0,01

Slika 10. Stavovi sudionika o tvrdnji: *Duljinu porodiljnog dopusta treba značajno reducirati kao u nekim drugim društvima - i onako je predugačak*

Oba stava su se značajno ublažila nakon deliberacije. Za ilustraciju, jedan znatan dio anketiranih odustao je od pogleda da porodiljski dopust ne treba mijenjati, prethodnih 85% je svedeno na 58%.

Stavovi o kreditima u švicarskim francima i „oprostu dugova“

Aktualna situacija s kreditima u švicarskim francima analizirala se kroz četiri niže navedene tvrdnje:

(T1)	(T2)	T1 – T2	p
3,85	2,58	1,27	sig; 0,01

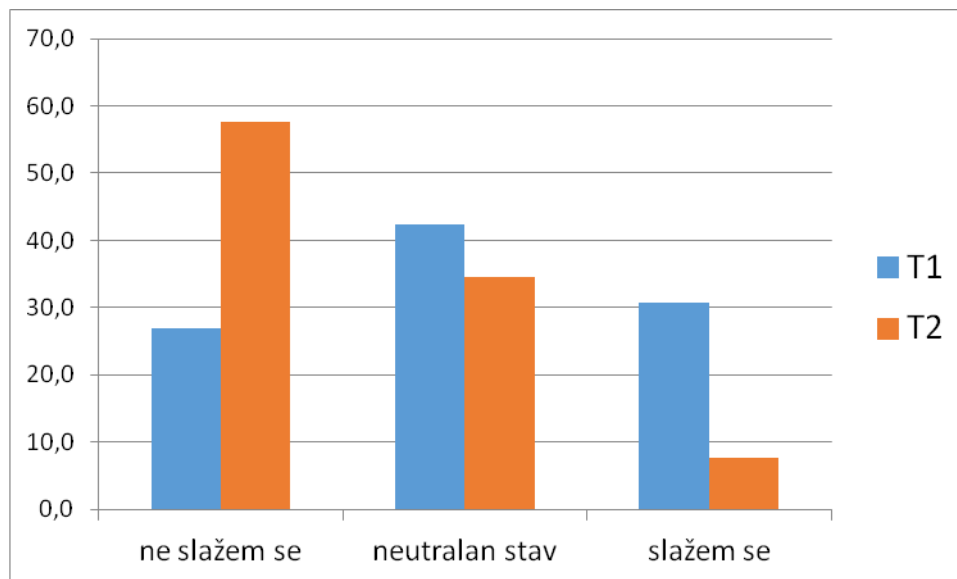
Slika 11. Stavovi sudionika o tvrdnji: *Intervencija države u tečaj švicarskog franka je najbolje što se moglo učiniti u ovoj situaciji*

Anketirani su izrazili naglašeno neslaganje da je intervencija države najbolje što se moglo učiniti. Evidentno da je navedena tvrdnja opterećena riječju „najbolje“. Taj se stav još samo značajnije učvrstio tijekom deliberacije. Naime, trajnija rješenja sudionici vide u pretvaranju kredita u kunske, a očito još prikladnija solucija jest definitivno ukidanje kredita u toj valuti švicarskog franka.

Stavovi o aktualnom otpisu dugova mjereno je kroz dvije tvrdnje:

- Otpisom dugova najsiromašnijim slojevima samo se šalje kriva poruka većini građana Hrvatske – ne plaćajte svoje račune
- *Otpis dugova najsiromašnijima je hvale vrijedan potez vlasti*

Nakon inverzije prve tvrdnje, iste pokazuju visoku zajedničku konzistentnost te smo ih koristili kao skalu. Rezultati mjerenja prije i nakon deliberacije razvidni su na niže prikazanoj slici.

(T1)	(T2)	T1 – T2	p
5,19	3,75	-1,44	sig; 0,00

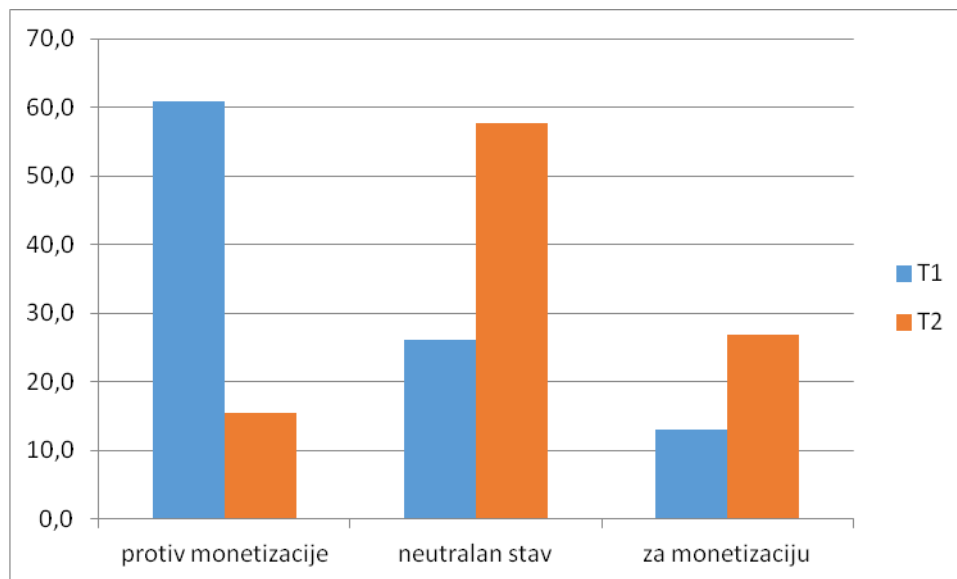
Slika 12. Stavovi sudionika o oprostima dugova (skala)

Prije deliberacije sudionici su iskazali umjeren stav koji se promijenio na način da oprost dugova ne smatraju poželjnim socijalnim potezom vlasti. Očito su nakon deliberacije kritičniji prema mnogim subvencijama pa tako i ovoj.

4.2.4. Stavovi o monetizaciji autocesta

Teme monetizacije autocesta se mjerila s tri tvrdnje koje smo ujediniili u jednu skalu.

- Treba provesti monetizaciju naših autocesta.
- Treba i dalje ulagati u gradnju hrvatskih autocesta. (INV.)
- Monetizaciju autocesta ne bi trebalo dozvoliti, to je samo još jedna u nizu rasprodaja Hrvatske.

(T1)	(T2)	T1 – T2	p
3,79	5,46	- 1,67	sig; 0,00

Slika 13. Stavovi sudionika o monetizaciji autocesta (skala)

Vidljivo je da se početni blago negativan stav spram monetizacije ipak značajno promijenio prema neutralnom ili odobravanju. Tako primjerice, **prije deliberacije je monetizaciju odobravalo 12% sudionika dok poslije taj udio se povećao na 27%.**

4.3. Stupanj informiranosti sudionika prije i nakon deliberacije

Ovim dijelom istraživanja mjerio se stupanj promjene informiranosti sudionika pojedinim temama povezanih s proračunom. Sudionici su testirani prije (T1) i nakon deliberacije (T2), a test se sastojao od dvanaest pitanja.

Na testu T1 (prije deliberacije) najmanji broj točnih odgovora je bio 2/12 dok na T2 3/12. Maksimalni broj točnih odgovora na T1 je bilo 7/12 dok na T2 8/12. Prosječan broj točnih odgovora na T1 je 4,8 dok na T2 je to 5,9.

Razlika u informiranosti/znanju o temama vezanima proračun je statistički značajna. Zaključujemo kako se stupanj informiranosti sudionika značajno promijenio.

4.4. Evaluacija skupa od strane sudionika

Deliberativni skup je uspješno organiziran pod uvjetom da svi sudionici imaju jednake mogućnosti da iznesu svoja stajališta o pojedinim temama, da to zaista iskoriste, da nitko ne dominira u diskusijama (posebice to vrijedi za male skupine), da budu prezentirana različita pa i suprotstavljena mišljenja o pojedinim temama, da postoji uravnotežena argumentacija te da sudionici u konačnici bolje razumiju suprotna stajališta. Nadalje, pretpostavka kvalitetnih plenarnih sjednica su i kompetentni gosti – eksperti. Evaluacija skupa je provedena prema niže navedenim obilježjima.

Sva tri pitanja o moderatorima ukazuju da su isti profesionalno shvatili ulogu na skupu, omogućili svima da uznesu svoje mišljenje, moderatori nisu iznosili svoje stavove, te su sudionici uglavnom procijenili kako su se moderatori brinuli da i suprotna mišljenja budu uznesena na diskusijama.

Sudionici pretežito pozitivno procjenjuju kompetentnost gostujućih stručnjaka te uglavnom tvrde kako sada bolje razumiju tuđa suprotstavljena mišljenja što i jest svrha deliberacije.

5. Zaključci i preporuke

Istraživanjem se mjerio stupanj promjena stavova i informiranosti kod sudionika deliberativnog skupa. Nalazi ukazuju na sljedeće:

- **Komparirajući procjene sudionika (na skali što bi reducirali, a što povećali) prije i nakon deliberacije, sve stavke proračuna su ili zadržale identičnu vrijednost ili se ta prvotna vrijednost smanjila; ne postoji niti jedna subvencija koju bi građani željeli još više povećati u odnosu na prvotno uvjerenje prije deliberacije**
- Prvotni stav da je potrebno povećati 10 subvencija, tijekom deliberacije se više nego prepolovio (sa 10 na 4)
- Upeterostručio se broj subvencija koje prema percepciji sudionika treba reducirati (s jedne na pet)
- Od predloženih 21 subvencije, polovica (njih dvanaestak) imaju značajno niže vrijednosti nego prije deliberacije na skali redukcije/povećanja subvencija.

- Prije deliberacije sudionici bi ponajprije povećali financijska sredstva za sljedećih četiri subvencije: naknada za djecu i obitelj; naknada za porodiljski; naknada za liječničke usluge i lijekove i socijalna pomoć hendikepiranima. Evidentno da su sudionici visoko osjetljivi na vrijednosti majčinstva, djece, nemoćnih i vrijednosti zdravlja i prava na liječenje. Naklon deliberacije od navedenih vrijednosti visoku poziciju je dobila samo pomoć nemoćnima/hendikepiranima.
- Visoko mjesto zauzima subvencija poduzetništvu koje i nakon deliberacije drži visoku poziciju.
- Sudionici načelno smatraju da mirovine općenito ne treba mijenjati. To ne vrijedi u jednakoj mjeri za mirovine branitelja, a još u manjoj mjeri za povlaštene mirovine za koje izražavaju uvjerenje da ih treba reducirati.
- Značajno bi smanjili i subvencije za brodogradilišta i željeznice, za gradnju bazena, ali i za aktualni tečaj franka.
- Sudionici smatraju da treba reducirati subvencije za poljoprivrednike; studente, besplatne udžbenike i pomoć za siromašne.
- Građani se dvoje o tome da li bi oni trebali kreirati i upravljati proračunom, očito isti doživljavaju i kao nešto komplicirano čime bi se trebali baviti stručnjaci, ali s druge strane naglašeno ističu da budžet ne smije biti prepušten političarima, interesnim skupinama i lobijima spram kojih se osjećaju nemoćno. Deliberacija nije uspjela promijeniti navedenu percepciju.
- Nakon deliberacije sudionici su u značajnijoj mjeri percipirali proračun kao „socijalan proračun“. Navedeno ne vrijedi za njegovu razvojnu-investicijsku komponentu koja je i prije i nakon deliberacije ocijenjena kako nedostatna.
- Sudionici ne smatraju da su plaće javnih službenika previsoke i taj stav nisu promijenili tijekom deliberacije.
- Podijeljena uvjerenja građana o neophodnosti financiranja visokog obrazovanja su ostala tijekom deliberacije uglavnom nepromijenjena
- Stavovi o naknadama za nezaposlene, javnim službama povlaštenim mirovinama i radikalnim promjenama državnog proračuna se značajno promijenila.
- Sudionici su uvjerenja kako naknade za nezaposlene samo demotiviraju nezaposlene
- Izražen je stav da bi većinu javnih službi trebalo prepustiti tržištu te je ujedno potrebna radikalna promjena proračuna i rezanje subvencija
- Najizraženije je uvjerenje da crkvi treba ukinuti subvencije.

- Sudionici čvrsto brane nižu, postojeću dobnu granicu za mirovinu i protive se skraćivanju porodijskog dopusta, oba stava su se značajno ublažila nakon deliberacije.
- Sudionici su izrazili naglašeno neslaganje da je intervencija države najbolje što se moglo učiniti u slučaju kredita u švicarskim francima. Nadalje, kvalitetnija rješenja navedenog problema učesnici vide u pretvaranju tih istih kredita u kunske, odnosno u definitivnog ukidanja kredita u toj problematičnoj valuti.
- Oprost dugova se ne smatra poželjnim socijalnim potezom vlasti.
- Prvotni blago negativan stav spram monetizacije je promijenio težište prema neutralnom shvaćanju ili odobravanju te iste monetizacije.
- Stupanj informiranosti o temi proračuna se tijekom deliberacije značajno promijenio.

Prethodni nalazi su tek indikativnog karaktera iz dva razloga: prvi, broj sudionika je bio nedostatan (N=26) što značajno odstupa od uobičajene veličine uzorka u sličnim deliberacijama; drugo, korišten je prigodni uzorak sastavljen od osoba zaposlenih u javnim i državnim službama, nadprosječno obrazovanih u usporedbi s hrvatskom populacijom.

VIŠE O DELIBERACIJI:

www.cms.hr/deliberacija

ORGANIZATORICE DELIBERACIJE IZ CENTRA ZA MIROVNE STUDIJE:

Ela Narandža ela.narandja@cms.hr

Petra Jurlina petra.jurlina@cms.hr

Mirjana Mikić Zeitoun mirjana.mikic@cms.hr

EUROPSKA UNIJA
ULAGANJE U BUDUĆNOST

Projekt „Neka se i glas građana čuje“

Projekt je sufinancirala Europska unija u sklopu Europskog socijalnog fonda

Projekt sufinancira Ured za Udruge Vlade Republike Hrvatske

www.cms.hr | Zagreb, travanj 2014.

CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE